

Mirośław Płonka

(University of the National Education Commission, Poland)

<https://orcid.org/0000-0002-3806-1146>

e-mail: miroslaw.plonka@up.krakow.pl

Mieszczanin krakowski Kasper Suski de casa Castiglione (zm. 1589) jako posesjonat w księstwie zatorskim

*The Cracovian Burgher Kasper Suski de casa Castiglione (d. 1589)
as an Estatesman in the Duchy of Zator*

ABSTRACT

The son of the royal stonemason Nicolas Castiglione (d. 1545), who came from Florence to Kraków, Kasper entered into family connections with the nobility of Zator and Oświęcim through the purchase in 1554 of Sucha and Stryszawa, and then through his marriage in 1556 with Jadwiga, daughter of Stanisław Słupski and Anna née Grzymułtowska. In spite of Adam Kamiński's thorough study, the figure of Kasper as a bourgeois as well as a goldsmith from Kraków and a property owner turns out to be still not fully known. Thus, the settlement processes or cultural changes taking place thanks to Castiglione-Suski have been overlooked, and hence the picture of the 16th century in local communities is still rather hazy. Meanwhile, thanks to people like the Cracovian burgher Kasper,

PUBLICATION INFO				
				e-ISSN: 2449-8467 ISSN: 2082-6060
				
THE AUTHOR'S ADDRESS: Mirośław Płonka, the Institute of History & Archival Studies of the University of the National Education Commission, 2 Podchorążych Street, Kraków 30-084, Poland				
SOURCE OF FUNDING: Statutory Research of the Institute of History & Archival Studies of the University of the National Education Commission, Krakow				
SUBMITTED: 2024.02.01		ACCEPTED: 2025.07.31		PUBLISHED ONLINE: 2025.10.31
WEBSITE OF THE JOURNAL: https://journals.umcs.pl/rh			EDITORIAL COMMITTEE e-mail: reshistorica@umcs.pl	
				
				

Renaissance fashions and patterns of thought, as well as Reformation trends, reached the Silesian district established in 1564. Complementing the existing knowledge on the person and activities of Kasper Suski, the author presented his family circle, his accumulated wealth, and the network of mutual relations with the nobility of the Zator and Oświęcim principalities (mainly the neighbouring estates).

Key words: Kasper Suski, duchy of Zator, glassworks, Sucha

STRESZCZENIE

Syn przybyłego z Florencji do Krakowa królewskiego kamieniarza Mikołaja Castiglione (zm. 1545) – Kasper – poprzez zakup w 1554 r. Suchej i Stryszawy, a następnie przez ślub w 1556 r. z Jadwigą, córką Stanisława Słupskiego i Anny z Grzymułtowskich, wszedł w koligację rodzinne ze szlachtą zatorsko-oświęcimską. Mimo wnikliwego studium Adama Kamińskiego postać Kaspra jako mieszczanina oraz złotnika krakowskiego, a przy tym posesjonata okazuje się jeszcze nie do końca poznaną. Niedostrzeżone zostały zachodzące za sprawą Castiglione-Suskiego procesy osadnicze czy zmiany kulturowe, a tym samym dość mglistym jest nadal obraz XVI w. w lokalnych społecznościach. Tymczasem za sprawą ludzi pokroju krakowskiego mieszczanina Kaspra docierały do utworzonego w 1564 r. powiatu śląskiego renesansowe mody i wzorce myślowe, a także nurty reformacyjne. Uzupełniając dotychczasowy stan wiedzy na temat osoby i działalności Kaspra Suskiego, autor przedstawił jego krąg rodzinny, zgromadzony majątek i sieć wzajemnych relacji ze szlachtą księstw zatorskiego i oświęcimskiego (głównie sąsiadującymi z jego majątkiem okolicznymi posesjonatami).

Słowa kluczowe: Kasper Suski, księstwo zatorskie, huta szkła, Sucha

Przybyły około lat dwudziestych XVI w. do Krakowa z Florencji Mikołaj Castiglione znajdował zatrudnienie przy budowie kaplicy zygmunto-wskiej i zamku królewskiego na Wawelu¹. Mieszkający w mieście pod Wawelem królewski kamieniarz Mikołaj wraz z żoną Jadwigą² dali początek rodzinie, która związała się z Rzeczypospolitą, stanowiąc początkowo grono mieszczan krakowskich, a z czasem szlachty w księstwach zatorskim i oświęcimskim³. Jak Mikołaj doczekał się licznych wzmianek

¹ Mikołaj (Niccolò) dotarł do Polski najpewniej przez Węgry, co poświadczają regulowane przez niego w 1522 r. sprawy w Budzie. Mikołaj pochodził albo z Castiglione Fiorentino k. Arezzo, albo z Castiglione nad Jeziorem Trazymeńskim, vide: Archiwum Narodowe w Krakowie [dalej: ANK], Akta miasta Krakowa [dalej: AmK], sygn. 29/33/0/1.4.8/756, s. 29.

² W testamencie Mikołaj Castiglione w 1545 r. zrezygnował na rzecz żony Jadwigi z niektórych swoich dóbr. Synowie Bernard i Kasper nie byli wzmiankowani w testamencie, ponieważ ojciec nie naruszał swoją ostatnią wolą ich prawa naturalnego do sukcesji ojcowi-zny. Mikołaj jedynie zabezpieczył w testamencie los wdowy, po której śmierci wydzielone dobra miały trafić w ręce synów, vide: ANK, AmK, sygn. 29/33/0/1.1.1/13, s. 464–465.

³ Mikołaj został przyjęty do prawa miejskiego w Krakowie w 1529 r., vide: J. Ptaśnik, *Gli Italiani a Cracovia dal XVI secolo al XVIII*, Rzym 1909, s. 2; *Księga przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie 1507–1572*, wyd. A. Kielbicka, Z. Wojas, Kraków 1993, nr 1226.

i opracowań, głównie przez pryzmat swojego zaangażowania w prace na Wawelu, przy willi Decjusza czy zamku w Pieskowej Skale, tak ciągle niewiele wiadomo o jego dzieciach⁴. Najmniej wzmianek dotyczy Bernarda Castiglione, który prawdopodobnie zmarł niedługo po 1547 r.⁵ Anna Castiglione wyszła za mąż najpierw za Mikołaja Karpowicza, a następnie za Jana Zborzyńskiego⁶, notowanego w latach siedemdziesiątych XVI w. jako właściciel Zdonkowa (lub Zdunkowa), Pobroszyna (lub Pogorszyna)⁷ i Gródka w starostwie radomskim⁸. Najwięcej wiadomo o synu Kasprze, który był jednym z pierwszych uchwytnych źródłowo w księstwie zatorskim posesjonatów ze stanu mieszczańskiego (z czasem nobilitowanym dziedzicem dwóch wsi i kilku działów). Jego działalność jako właściciela o humanistycznym wykształceniu przejawiała się konkretnymi krokami – począwszy od działań iście osadniczych po wpływające na dochodowość posiadanych majątków, m.in. poprzez zakładane karczmy, młyny czy huty szkła. Już teraz warto dodać, że wiele podobnych

⁴ Pierwszym, który poświęcił Suskim więcej uwagi, był Adam Kamiński. Badacz ten skupił się głównie na ustaleniu potomków Mikołaja Castiglione i omówieniu ich losów w XVI i XVII w., korzystając przy tym z niezachowanych do współczesności niektórych ksiąg ziemskich zatorskich i grodzkich oświęcimskich, vide: A. Kamiński, *Suscy h. Sasztor (Orla) w XVI i XVII wieku*, „Miesięcznik Heraldyczny” 1935, 14, 1, s. 4–8; 2, s. 17–21; cf. *Nieznana szlachta polska i jej herby*, oprac. W. Witte, Kraków 1908, s. 315; F. Leśniak, *Urzednicy i personel pomocniczy w wielkorządach krakowskich w okresie nowożytnym*, Kraków 2020, s. 40; W. Tygielski, *Włosi w Polsce. Utracona szansa na modernizację*, Warszawa 2005, s. 230, 329, 605; A. Kamiński, *Castiglione Mikołaj (zm. 1545)*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 3, Kraków 1937, s. 212.

⁵ Wówczas Jan Tarło pozwał wdowę Jadwigę Castiglione i Bernarda oraz Kaspra jako dziedziców dóbr po Mikołaju. Tarło domagał się zwrotu 110 złotych polskich (dalej: złp) jako nadpłaty za budowę domu pod zamkiem (starsi cechu ciesielskiego oszacowali drewniane części domu na 300 złotych, podczas gdy Tarło wpłacił Mikołajowi Castiglione 410 złp). Wówczas Kasper złożył przy 6 świadkach przysięgę przed sądem wójtowskim, że nie wiedział nic o sumie wpłaconych za budowę domu Tarły 410 złp, wdowę zwolniono z tego obowiązku. Bernard Castiglione był w 1546 r. poza granicami Rzeczypospolitej, zaś celem wyegzekwowania należnego zwrotu 110 złp Tarło procesował się z wdową Jadwigą, aż w lipcu 1547 r. Bernard wrócił do kraju i uregulował tę zaległość, vide: A. Kamiński, *Suscy*, 1, s. 8; *Źródła do historii sztuki i cywilizacji w Polsce*, t. 5, z. 3, *Cracovia artificum 1501–1550*, oprac. J. Ptaśnik, red. M. Friedberg, Kraków 1948 [dalej: *Cracovia artificum*], nr 1442, 1448.

⁶ Mężowie Anny pochodzili z rodzin z kręgu Mikołaja Castiglione, a ich wzajemne kontakty potwierdza także dokument z 22 VIII 1544 r., vide: *Cracovia artificum*, nr 1427, 1451.

⁷ Wskutek braku prowadzonych badań dla tych miejscowości oraz podobnej ich lokalizacji względem siebie, bardzo trudno jest zweryfikować, które dokładnie stanowiły własność Zborzyńskich. Również w analizowanych źródłach ich zapis nie jest jednolity.

⁸ ANK, Księgi ziemskie zatorskie [dalej: KZZ], sygn. 29/2/0/2/5, s. 775–780; cf. *Cracovia artificum*, nr 1451.

działań podejmowali starosta zatorski Seweryn Boner i jego podstarości w latach 1532–1549⁹. Uzupełniając dotychczasowy stan wiedzy na temat osoby i działalności Kaspra Suskiego, postaram się przedstawić jego krąg rodzinny, zgromadzony majątek i sieć wzajemnych relacji ze szlachtą księstw zatorskiego i oświęcimskiego, m.in. przy okazji udzielanych pożyczek czy napięć z sąsiadami. Tego typu studium przypadku mieszczanina krakowskiego i zarazem posesjonata o korzeniach włoskich okazuje się wyjątkowo istotne, biorąc pod uwagę m.in. działalność osadniczą Kaspra, jak i brak odpowiedzi na pytanie o jego konfesję, a przy tym rolę w okresie reformacji na terenie (istniejącego od 1564 r.) powiatu śląskiego¹⁰.

KRĄG RODZINNY

Kasper Castiglione przyszedł na świat ok. 1525 r., bowiem w 1542 r. ojciec oddał go na trzyletnią naukę do złotnika Stanisława Wojta, zaś w 1544 r. Castiglione był już czeladnikiem. Jako złotnik krakowski Kasper pracował przy ul. Brackiej¹¹. Z grona rodzin krakowskich złotników pochodziła mieszkająca również przy ul. Brackiej pierwsza żona Kaspra Castiglione – córka Piotra i Magdaleny Marcinków – Jadwiga (zm. ok. 1553), z którą doczekał się chociażby córki Jadwigi¹². Castiglione-Suski w swoim warsztacie kształcił uczniów, m.in. Jakuba Szwaicera, Stanisława z Widrzyń, Melchiora z Bochni czy Bartłomieja z Gryfowa Śląskiego. W latach pięćdziesiątych XVI w. Kasper pożyczył pieniądze drugiemu mężowi swojej teściowej Magdaleny *primo voto* Marcinkowej – Wawrzyńcowi Kuli¹³, zaś sam był wówczas dłużny dworzaninowi królewskiemu Stanisławowi

⁹ Archiwum Główne Akt Dawnych [dalej: AGAD], Archiwum Skarbu Koronnego [dalej: ASK], sygn. 1/7/0/11/318, *passim*.

¹⁰ Cf. K. Prokop, *Księstwa oświęcimskie i zatorskie wobec Korony Polskiej w latach 1438–1513. Dzieje polityczne*, Kraków 2002; K. Koźbiał, *Starostwo zatorskie. Zarys dziejów do 1772 r.*, Kraków 2000; W. Urban, *Chłopi wobec reformacji w Małopolsce w drugiej połowie XVI w.*, Kraków 1959; J. Horwat, *Książęta górnośląscy z dynastii Piastów. Uwagi i uzupełnienia genealogiczne*, Ruda Śląska 2005, s. 43–61. Cf. B. Szady, *Upadek parafii w Chorupniku. Przyczynek do dziejów reformacji w Polsce*, „Roczniki Humanistyczne” 2013, 61, 2, s. 135–145.

¹¹ J. Pietrusiński, *Złotnicy krakowscy XIV–XVI wieku i ich cech*, Warszawa 2000, s. 471–475.

¹² Córka była osobą niesłyszącą i niemą, A. Kamiński, *Suscy*, 2, s. 19–20; *Cracovia artificum*, nr 1477.

¹³ Kulę łączyły też relacje finansowe z Jerzym Niemstą, o którym poniżej, *vide*: ANK, Księgi ziemskie krakowskie, sygn. 29/1/0/1.1/36, s. 171; J. Laberschek, *Krzecięcice*, w: *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. III, z. 1, oprac. W. Bukowski et al., red. F. Sikora, Kraków 1994, s. 183–184.

Cikowskiemu 200 złp czy Bartłomiejowi Kromerowi¹⁴. Uchwytnych źródło-wo jest kilka prac złotniczych Castiglione – najpewniej to on reperował złoty łańcuch dworzaninowi królewskiemu Zygmunto- wi Zebrzydowskiemu (zm. 1581), bratu kasztelana lubelskiego Floriana (zm. 1566). Potwierdza to kontakty Castiglione z magnatami z Zebrzydowic i właścicielami posiadłości w księstwie zatorskim¹⁵. Kasper był też autorem jednej z dwóch srebrnych tarcz dekoracyjnych z orłem dla króla Zygmunta II Augusta. Ponadto syn Mikołaja Castiglione miał przyczynić się do rozwoju emalierstwa w Krakowie, jednak najpewniej po 1553 r. zamknął warsztat złotniczy w Krakowie i nie przyjmował już uczniów¹⁶.

Castiglione poprzez zakup Suchej i Stryszawy, a następnie przez ślub w 1556 r. z Jadwigą, córką Stanisława Słupskiego ze Stryszowa i Anny z Grzymułtowskich, wszedł w związki ze szlachtą zatorsko-oświęcimską. Słupscy doczekali się samych dziewcząt, które zostały wydane za mąż za okolicznych posesjonatów. I tak Zofię wydano za mąż za podse- dka ziemskiego zatorskiego i oświęcimskiego Sebastiana Pisarzowskiego z Tomic¹⁷, Elżbietę za Jana Kłanickiego, Szczęsną najpierw za sędziego ziemskiego zatorskiego Klemensa (Klimunta) Brandysa z Radoczy¹⁸, następnie za Marcina Radwańskiego¹⁹, Katarzynę za Jana Jagniątkowskiego

¹⁴ A. Kamiński, *Suscy*, 1, s. 7.

¹⁵ Zygmunt był stryjem wojewody krakowskiego Mikołaja Zebrzydowskiego (zm. 1620), vide: T. Graff, B. Wołyniec, E.E. Wróbel, *Mikołaj Zebrzydowski 1553–1620. Szkic biograficzny*, Kraków 2020, s. 42.

¹⁶ W 1576 r. Kasper sprzedał dom po ojcu przy ul. Brackiej. Drugi dom po Mikołaju – przy ul. Gołębiej – odziedziczyła córka Anna Castiglione, vide: *Źródła do historii sztuki i cywilizacji w Polsce*, t. 1, *Rachunki dworu królewskiego 1544–1567*, oprac. i wyd. A. Chmiel, Kraków 1911, s. 33; L. Lepszy, *Przemysł złotniczy w Polsce*, Kraków 1933, s. 146; *Cracovia artificum*, s. XX, XXIII, nr 1427, 1442; J. Pietrusiński, *op. cit.*, s. 474–475.

¹⁷ Sebastian był też wzmiankowany obywatelem Wadowic. Najpierw oprawa wienna Zofii ze Stryszowa od Sebastiana Pisarzowskiego wynosiła 500 złp (250 złp wiana, 250 złp przywianku), a zabezpieczono ją na połowie majątku Pisarzowskiego. Zofia mogła też używać jego dóbr, jeśli żyła dłużej niż mąż. Z czasem podse- dkwowa Zofia ze Słupskich Pisarzowska otrzymała od męża Sebastiana zabezpieczone na jego dobrach dziedzicznych 1000 złp (500 złp „wiana sprawiedliwego” i 500 złp przywianku), a ponadto m.in. rydwan. Zofia zmarła przed Sebastianem, toteż po jej śmierci mąż wszedł w nowy związek z Anną, wdową po Jakubie Palczowskim, zapisując drugiej małżonce na swoich dobrach 1500 złp tytułem oprawy, czyniąc tę sumę i majątek, na którym została zapisana, wolnym od oprawy zapisanej śp. Zofii ze Słupskich, ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/2/5, s. 99–101, 258–260; sygn. 29/2/0/2/6, s. 902–903.

¹⁸ Z tego małżeństwa na świat przyszli m.in. Anna, Jakub, Zofia i Katarzyna, vide: ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/2/6, s. 762–763; sygn. 29/2/0/4/16, s. 485; sygn. 29/2/0/4/19, s. 546–548; Cf. S. Uruski, *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. 1, Warszawa 1904, s. 371–372.

¹⁹ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/15, s. 451.

z Podolan i Leńcz²⁰, Annę najpierw za Wawrzyńca Rokowskiego, następnie za Walentego Pawłowskiego²¹, Dorotę, najpierw za Jana Palczowskiego (zm. 1565), a kolejno za Krzysztofa Sudo, zaś Maryna stała się żoną Lubańskiego²². Nie wiadomo jedynie, kogo za żonę otrzymał Mikołaj Borek, również wzmiankowany jako zięć. W przyszłości wiele ze wspomnianych nazwisk powtarza się w związku z udzielanymi sobie wzajemnie pożyczkami czy innymi zobowiązaniami²³. Dzięki mężowi siostry Jadwigi – Doroty ze Słupskich – to jest Janowi Palczowskiemu, Kasper uzyskał nobilitację i herb Saszor (Palczowskich) na sejmie walnym w Warszawie 21 lutego 1564 r.²⁴

Kasper i Jadwiga Suscy utrzymywali dobre relacje ze swoimi krewnymi i powinowatymi, będącymi właścicielami pozostałych części

²⁰ Jan Jagniętkowski, w celu zabezpieczenia żony przed dziećmi z pierwszego małżeństwa z Barbarą Stanówną, zapisał drugiej żonie Katarzynie ze Słupskich na swoich dziedzicznych dobrach w Leńczach i Podolanach 1200 złp, z czego połowa stanowiła sumę należną jej tytułem przywianku. Ponadto dzieci z Katarzyną ze Słupskich oddał pod opiekę jej samej jako matce oraz Sebastiana Pisarzowskiego, Stanisława Witkowskiego i Wawrzyńca Przypkowskiego, vide: ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/2/5, s. 132–133, 236–239, 285–287, 443–451, 538–540; sygn. 29/2/0/2/6, s. 790–795.

²¹ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/1/3, s. 190.

²² W 1570 r. toczyła się sprawa w Zatorze między Dorotą a Stanisławem, Michałem i Jakubem Palczowskimi o branie pieniędzy przez nią „z oprawy jej z dóbr Stanisławia”, vide: ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/2/5, s. 481–482; sygn. 29/2/0/4/13, s. 674–675.

²³ Wszystkich swoich zięciów Anna z Grzymułtowskich Słupska wymieniła w 1570 r. podczas przekazania spadku po zmarłym bracie ciotecznym Tomaszu Margońskim. Miasto Margonin, wsie Citkowice, Garbową, Biekową przekazała Sebastianowi Pisarzowskiemu, Mikołajowi Borkowi, Janowi Kłanickiemu, Klemensowi Brandysowi, Janowi Jagniętkowskiemu, Walentemu Pawłowskiemu, Kasprowi Suskiemu i Krzysztofowi Sudowi, ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/2/5, s. 481.

²⁴ W niezachowanej po współczesność księdze grodzkiej oświęcimskiej (nosiła sygnaturę Castr. Osv. 68) znajdowała się oblata nadania przez króla Zygmunta Augusta polskiego szlachectwa Gasparowi Suskiemu de casa Castiglione z Florencji. Jej edycję źródłową opublikował w 1935 r. A. Kamiński. Ten sam badacz wskazał także, że już w dwa miesiące po zakupie Suchej i Stryzawy – w kwietniu 1554 r. przy sporze z kasztelanem połanieckim Janem Komorowskim, a następnie przed sądami grodzkim w Oświęcimiu i ziemskim w Zatorze w 1556 i 1558 r. (niektóre z tych ksiąg nie zachowały się po współczesność) nazwisko Castiglione-Suski poprzedzał predykat „nobilis/szlachetny”, czasem „urodzony”. W 1558 r. nazwano go przed sądem ziemskim krakowskim „nobilis Casper de Castellan de ducato Zathoriensi in Sucha haeres”. Tymczasem Kasper nie był wówczas jeszcze szlachcicem. Jednocześnie jest to świadectwo jednych ze starszych wzmianek na temat nowego jego nazwiska – Suski, urobionego od posiadanych dóbr w Suchej i Stryzawie, vide: *Album armorum Nobilium Regni Poloniae XV–XVIII saec. Herby nobilitacji i indygenatów XV–XVIII w.*, oprac. B. Trelińska, Lublin 2001, s. 148–149; A. Kamiński, *Suscy*, 2, s. 19–20.

w Stryzowie. Podział wspomnianej wsi nastąpił w 1565 r. Dokonał go Stanisław Słupski wraz ze swą żoną Anną, którzy przekazali córkom konkretne łany kmiece. I tak Anna Pawłowska otrzymała rolę, którą trzymał cieśla Marcin, Maryna Lubańska – rolę użytkowaną przez Katarzynę Piątkową, Elżbieta Kłanicka i Jadwiga Suska – łany uprawiane przez Wawrzyńca (Wawrzka) Kosowskiego, Dorota Palczowska – rolę oddaną Mićkowi Szopie, a będące wówczas pannami Katarzyna (rolę uprawianą przez Błażeja Zegadowicza) i Szczesna (pole w użytku Marcina Leuska)²⁵. Jedyny przykład napięcia między stryszowskimi posesjonatami można znaleźć w 1575 r., kiedy Zofia ze Słupskich Pisarzowska pozwała własną siostrę Jadwigę Suską, by ta zmusiła swoją poddaną – karczmarkę Jadwigę Łacnową – do wypłacenia zaległych Pisarzowskiemu 50 złp²⁶. Znacznie częściej można natrafić jednak na przykłady współpracy między przedstawicielami rodzin córek Słupskich ze Stryzowa, m.in. przy omawianym poniżej sporze z Rusockimi z Barwałdu. Mimo początkowego znacznego rozdrobnienia Stryzowa, w latach siedemdziesiątych i na początku osiemdziesiątych XVI w. występowało już trzech właścicieli tejże wsi – Jagniątkowscy, Suscy i Pisarzowscy²⁷. W 1581 r. Sebastian Pisarzowski zaciągnął u Kaspra Suskiego dług w wysokości 3000 złp. Celem spłaty przekazał Suskiemu jeszcze w pierwszej połowie lat osiemdziesiątych XVI w. dobra w Stryzowie, które należały niegdyś do śp. Zofii ze Słupskich Pisarzowskiej, dając w nie wwiązanie²⁸. Pisarzowscy nie spłacili jednak należnego długu, stąd ich zastawiona część w Stryzowie stała się dobrem dziedzicznym Suskich, którzy obok Jagniątkowskich byli jedynymi właścicielami tejże wsi.

Bliskie związki z Palczowskimi, dzięki którym Kasper doczekał się nobilitacji, pozwalają przypuszczać, że Suski był wyznawcą kalwinizmu i jako właściciel znacznej części Stryzowa zezwolił, aby tutejszy kościół pod wezwaniem św. Mikołaja pozostawał pod zarządem gminy kalwińskiej²⁹. W 1561 r. w parafii Stryzów wzmiankowano jeszcze plebanem niejakiego ks. Stanisława, zaś na początku lat siedemdziesiątych XVI w.

²⁵ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/2/5, s. 105–107.

²⁶ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/1/1, s. 613–615.

²⁷ Sebastian Pisarzowski posiadał zbliżony wielkościowo do Suskiego dział w Stryzowie, ponieważ w 1574 r. wwiązanie w swoje dobra dała mu Szczesna ze Słupskich Brandysowa (żona właściciela Radoczy Klemensa *vel* Klimunta), ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/14, s. 937.

²⁸ W 1582 r. do ksiąg ziemskich zatorskich przepisano uczyniony przed sądem grodzkim krakowskim zapis między Suskim a Pisarzowskim z poprzedniego roku, ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/2/6, s. 588–595.

²⁹ Dopiero w 1598 r. wizytator zaznaczył, że w Stryzowie był od kilku lat „legalny” pleban, po tym jak ostatni raz w latach siedemdziesiątych XVI w. wzmiankowano proboszcza

ks. Wojciecha Dębnego, będącego zarazem proboszczem stryszowskim, jak i lanckorońskim³⁰. W 1577 r. podano, że ks. Wojciech był „posesorem” w Stryszowie, którego zastępował wikariusz, mający do swojej dyspozycji klechę. Odnotowano, że Sebastian Pisarzowski zagarniał całą dziesięcinę na swój użytek i nic nie płacił. Podobnie czynił Jerzy Strzała, nie wydając mesznego z Dąbrówki, a także Jagniałkowski i Suski, którzy wstrzymali wydawanie przychodów z beneficjów kościelnych dla stryszowskiego plebana³¹.

Również siostra Kaspra Anna de Castiglione wraz ze swym mężem Janem Zborzyńskim byli najpewniej wyznawcami kalwinizmu. Jan utrzymywał bliskie kontakty ze zwolennikiem reformacji Hieronimem Szafrancem, zaś Anna w 1580 r. oddała swoje *mobilium* pod opiekę wyznawcy kalwinizmu Zygmunta Palczowskiego i ministra zboru krakowskiego Daniela Bielińskiego. Ponadto syn Jana i Anny – Wawrzyniec Zborzyński – został mężem Anny Palczowskiej, córki Jakuba, znanego w księstwach zatorskim i oświęcimskim zwolennika reformacji³². Wznenie w rodzinę Palczowskich Wawrzyniec zawdzięczał m.in. kontaktom Kaspra Suskiego³³. Co więcej, Kasper przebywał niejednokrotnie w Tarnowskich Górach, które w XVI w. uchodziły za największy ośrodek górnictwa kruszcowego na Górnym Śląsku, a także za miasto, w którym znalazło się wielu zwolenników reformacji. W czerwcu 1564 r. Jadwiga Suska tłumaczyła przed poborcą podatkowym, że Kasper przebywał wówczas „na Tarnowskich Górach”. W konsekwencji, tego roku pobór z Suchej i Stryszawy regulował sołtys. Jednocześnie wpis do rekognicjarza jest jedną ze starszych wzmianek na temat istnienia w Suchej rezydencji Suskich³⁴.

Przypuszczenie o tym, że również Suski był wyznawcą popularnego wśród szlachty księstwa zatorskiego kalwinizmu, potwierdzają nie tylko bliskie relacje rodzinne czy podróże na Górny Śląsk, ale także sprawy podobne do tej z 1578 r. Wówczas zaznaczono, że Suski zajmował rolę kościelną, stanowiącą beneficjum proboszcza w Kleczy. Stanisław Rusocki, jako „dziedzic i kolator kościoła w Kleczy”, pozwał Suskiego o zajęcie tej ziemi, stanowiącej podstawę uposażenia probostwa, wskutek której braku nie było stałego proboszcza w Kleczy, a jedynie komendarz – „aż na ten czas plebana nie masz, kolator na to miejsce chowa komendarza,

stryszowskiego, cf. Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie [dalej: AKMK], sygn. AV Cap 17, k. 184v–186v.

³⁰ Archiwum Kapituły Katedralnej w Krakowie [dalej: AKKK], sygn. Reg. C6, k. 44.

³¹ AKKK, sygn. Reg. C7, k. 72v.

³² ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/2/5, s. 519–521, 525–528, 669–671, 766–771, 775–786.

³³ *Ibidem*, s. 766–771, 775–786.

³⁴ AGAD, ASK, sygn. 1/7/0/3/63, k. 61.

żeby się Boża służba przy kościele działa”. Ponadto Rusocki ponaglał Kaspra, by ten ukarał swego poddanego Walentego Kosowskiego, który nie chciał zwrócić 5 złp jako „kościelnych pieniędzy [...] przez ludzie nabożne nadanej i krowy jednej temuż Kosowskiemu zwierzonej”. Kosowski nie wypłacał należnego kościołowi kleteckiemu w ramach funduszu „pro fabrica ecclesiae” czynszu od krów kościelnych (tzw. krów żelaznych), a ponadto wraz z Jakubem Zemkiem (vel Zamykiem) i Witkiem nie wydali mesznego, czyli należnej plebanowi/komendarzowi w Kleczy daniny za pełnione posługi duszpasterskie. Innymi poddanymi Suskiego, których ukarania domagał się Rusocki, byli – Wojtek Lenek (czasem Lienek lub Lenik), syn śp. Macieja, Bartosz Wiecha oraz Andrzej Bastejak (czasem też Bastrejak). Żaden z nich nie płacił należnego z tytułu fundacji czynszu, mimo iż korzystali z mleka od trzymanyh u siebie krów kościelnych³⁵. Suski zajął dobra plebańskie i wstrzymał wydawanie należnych danin oraz powinności, kontynuując tym samym politykę Brandysów względem plebana w Kleczy. Prawdopodobnie z 1576 r. pochodzi wpis z roków zatorskich, w trakcie których podano, że poddany Suskiego Wojtek Lenek od 15 lat nie płacił należnych na utrzymanie kościoła 6 groszy od hodowanej u siebie krowy kościelnej, a Andrzej Bastejak od 10 lat nie płacił czynszu od 3 krów³⁶. Suski nie pozostawał dłużny na zarzuty i oskarżył właściciela drugiej części Kleczy, Rusockiego, o „gwałtowne używanie [od ok. 1575 r.] plebanii w Kleczy”, a także o kradzież siana z łąk kleteckich Suskiego – dokładnie z pól trzymanyh przez dwóch poddanyh Kaspra, którym zabrano 4 wozy siana „z własnej roboty sieczenia i grabienia”³⁷. Przeciw Suskiemu odezwał się także kletecki komendarz ks. Piotr, który wskazał poddanyh Suskiego, którzy weszli w szkodę kościołowi w Kleczy, nie oddając należnego mesznego za 3 lata. Pośród nich byli chłopci: Walenty Kosowski, Jakub Lenik, Jan Żaczek, Mikołaj Mężyk, Jan Sydła (Szydła), Baltazar (Balcer), Łukasz Mazur, Marcin Szczepanek, Grzegorz (Gregier) Michalik, Stanisław Świerczek. Rywalizacja między Rusockim a Suskim zaowocowała tym, że kleteccy chłopci naruszyli kościół, chcąc dostać się do wnętrza grobów kolatorskich w poszukiwaniu pieniędzy. W 1598 r. wizytator parafii w Kleczy zaznaczył, że podczas włamania naruszono ołtarze³⁸. Pozostaje także przypuszczenie, że spór Suskiego

³⁵ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/14, s. 1147–1149.

³⁶ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/1/1, s. 556–558.

³⁷ *Ibidem*, s. 560–561.

³⁸ AKMK, sygn. AV Cap 17, k. 189; ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/1/1, s. 556–562; *Źródła Dziejowe*, t. 14: *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*, t. 3: *Małopolska*, oprac. A. Pawiński, Warszawa 1886, s. 99–100. vide też: Z. Noga, *W okresie przedrozbiorowym*, w: *Sucha Beskidzka*, red. J. Hampel, F. Kiryk, Kraków 1998, s. 48–50.

z Rusockim był iście konfesyjny, bo ten ostatni zmarł w 1578 r. i został pogrzebany w kościele św. Katarzyny w Kazimierzu pod Krakowem, zatem pozostawał we wspólnocie Kościoła rzymskiego³⁹.

Kasper Suski utrzymywał również bliskie relacje finansowe z wyznawcami religii reformowanych. Dla przykładu, był dłużnikiem sędziego ziemskiego zatorskiego i starosty warszawskiego Jerzego Stefana Niemsty, zadeklarowanego luteranina. W 1583 r. wojewoda sandomierski Stanisław Szafraniec pozwał Kaspra Suskiego „mocą cyrografu tego niżej pisanego niegdyś urodzonemu Jerzemu Niemście staroście warszawskiemu na się danego, którym to cyrografem zapisał dać nieboszczykowi Niemście, albo temu, który by ten cyrograf oddał [1000 złp]”⁴⁰. Następnego roku król Stefan Batory nakazał Kasprowi Suskiemu stanąć na rokach w Zatorze wobec Szafranca i zapłacić brakujące 800 złp, bowiem 200 złp Suski już dał właścicielowi wspomnianego cyrografu. Na rokach polecono Kasprowi zapłacić dług. Zastrzeżono przy tym, że zwlekание w spłacie należności skutkowałoby urośnięciem sumy do 2000 złp i koniecznością wwiązania w dobra Suskiego⁴¹. W latach osiemdziesiątych XVI w. Suskiego pozwał Florian Suchorabski w kwestii nieuregulowanych spraw finansowych między Kasprem a Piotrem i Samuelem Filipowskimi⁴², synami po znanym w Rzeczypospolitej działaczu reformacyjnym – Hieronimie Filipowskim⁴³.

W 1572 r. Kasper Suski zobowiązał się spłacić zaległe sumy po swoim zmarłym siostrzeńcu Wawrzyńcu Zborzyńskim, ratując w potrzebie swoją siostrę Annę i szwagra Jana Zborzyńskich. W pierwszej kolejności uczynił zadość wdowie po Wawrzyńcu – Annie z Palczowskich Zborzyńskiej (córcie Jakuba Palczowskiego), której zapisał 2000 złp po mężu, tytułem „oprawy a wiana” zapewnionej na podstawie kontraktu ślubnego z 1570 r., oblatowanego w Radomiu w 1571 r. Kasper zapisał wspomniane 2000 złp na swoich dobrach m.in. w Stryżowie, zaś jego żona Jadwiga ze Słupskich Suska zezwoliła na ten zapis⁴⁴. Tego samego roku Suski wyznał dług Zborzyńskiego względem Jakuba Palczowskiego, wynoszący 330 złp, który wraz z żoną Jadwigą Suską postanowili spłacić, dając wwiązanie

³⁹ Herbarz polski Kaspra Niesieckiego S.J. powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopismów, dowodów urzędowych, t. 8, wyd. J. N. Bobrowicz, Lipsk 1841, s. 197.

⁴⁰ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/16, s. 438.

⁴¹ *Ibidem*, s. 853–854, 985–988.

⁴² ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/18, s. 576.

⁴³ Hieronim Filipowski był m.in. w 1565 r. „stróżem” poboru podatku łanowego w księstwach zatorskim i oświęcimskim. W 1582 r. został posłem królewskim do sułtana Amurata III, vide: AGAD, ASK, sygn. 1/7/0/6/6, k. 310; J. Bartoszewicz, *Pogląd na stosunki Polski z Turcją i Tatarami*, Warszawa 1858, s. 303–321.

⁴⁴ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/2/5, s. 766–771.

Palczowskiemu w swoje dobra dziedziczne⁴⁵. W zamian za pomoc w spłacie wiana za zmarłego syna i za uregulowanie długów Zborzyńskich szwagier Kaspra Jan, jako dziedzic Zdonkowa (lub Zdunkowa), Pobroszyna (lub Pogroszyna) i Gródka, wspólnie ze swoimi potomkami i siostrą Kaspra Anną zapisał na tych ziemiach 2330 złp, które zobowiązał się spłacić w gotówce lub poprzez wwiązanie we wspomniany majątek, do czego też doszło⁴⁶. Kasper zapłacił wdowie po Wawrzyńcu Zborzyńskiemu – Annie – wspomnianą sumę, bo ta w obecności podsędka Sebastiana Pisarzowskiego i podstarościego Jakuba Palczowskiego zrzekła się „oprawy swej, którą miała na Świnnej Porębie od niegdyś urodzonego Wawrzyńca Zborzyńskiego małżonka swego [...] zapisaną”. Kaspra uwolniła z jakichkolwiek zapisów, które na siebie przyjął, zaś wszelkie zapisy oprawy wiennej umorzyła i skasowała⁴⁷. Również jej ojciec Jakub Palczowski uwolnił Kaspra od umowy ślubnej z 1570 r.⁴⁸ Prawdopodobnie wdowa Anna z Palczowskich wyszła ponownie za mąż, zaś jej kolejny małżonek Sykstus Lubomirski zabezpieczył dla jej córki z pierwszego małżeństwa z Wawrzyńcem – Anny Zborzyńskiej – 1000 złp jako należną dziecku sumę, którą miała odebrać po uzyskaniu pełnoletności⁴⁹.

Z małżeństwa Kaspra i Jadwigi Suskich uchwytnymi źródłowo dziećmi byli m.in. synowie Adam i Mikołaj, a także córki: Katarzyna (żona podstarościego lanckorońskiego Bogdana Leśniowicza⁵⁰), Anna (żona Jana Jagniątkowskiego juniora), Dianna (żona Krzysztofa Stockiego), Szczesna (żona Szczesnego Załuskowskiego), Konstancja (żona Walentego Spadowskiego vel Spądowskiego), Elżbieta (Halszka), Ewa i Barbara⁵¹. Zięć Kaspra Jan Jagniątkowski, mąż Anny z Suskich, przed sądem grodzkim krakowskim, a następnie ziemskim zatorskim zapisał żonie na swoich dobrach w Podolanach 1000 złp tytułem oprawy wiennej⁵². Zięciowie byli w latach osiemdziesiątych XVI w. szczególną pomocą Kasprowi, który wskutek choroby zaczął popadać w kłopoty finansowe. Przekonują o tym rękojemstwa z tego czasu, w których Kaspra nazywano dłużnikiem, zaś rękojemcami godzili się być kolejni zięciowie. W 1584 r. w Zatorze

⁴⁵ *Ibidem*, s. 771–775, 780–784.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 775–784; cf. A. Kamiński, *Suscy*, 2, s. 18.

⁴⁷ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/2/5, s. 784, 785–786.

⁴⁸ *Ibidem*, s. 784–785.

⁴⁹ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/2/6, s. 432–433.

⁵⁰ W 1582 r. jego dłużnikiem był m.in. Kasper Suski, vide: *ibidem*.

⁵¹ Nazwiska kolejnych zięciów Suskiego nie byłyby dziś możliwe do ustalenia bez opracowania A. Kamińskiego, ponieważ wiele źródeł, z których korzystał wspomniany badacz, nie przetrwało okresu II wojny światowej. ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/2/6, s. 397–398, 615; A. Kamiński, *Suscy*, 1, s. 4–8; 2, s. 21.

⁵² ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/2/6, s. 397–399.

miało miejsce „spuszczenie prawa Janowi Jagniątkowskiemu od rękoi Kaspera Suskiego”. W obecności m.in. podsędka ziemskiego zatorskiego Sebastiana Pisarzowskiego oraz wiceregenta urzędu grodzkiego krakowskiego Andrzeja Łagiewnickiego Kasper dał wwiązanie we wszystkie swoje dobra w Stryszowie. Uczynił tak celem spłaty zięciowi 3000 złp, które Jagniątkowski jako rękojemca zapłacił wierzycielowi Suskiego. Było to pokłosie prawa od rękoi Jagniątkowskiego względem teścia Suskiego – „tak jako byli ręczyli listem swym rękojemskim [w 1582 r.] [...] o niewyswobodzeniu z rękojemstwa wyżej mianowanego”. Oblatowany w Zatorze w 1584 r. list rękojemski wystawił w swoim dworze w Suchej 24 sierpnia 1582 r. Kasper Suski, który występował w nim jako dłużnik. Spisywano go w obecności podsędka Sebastiana Pisarzowskiego, Wawrzyńca Przytkowskiego ze Spytkowic, Gabriela Strzały (Strzałki) z Babcy, Jakuba Jordana z Zakliczyna, Wawrzyńca Rokowskiego z Rokowa, występujących również jako dłużnicy.

Każdy z nas za wszystko jako za swój własny dług odstępując wszelakiego prawa wyznawamy tem to listem naszym [...], żeśmy dłużni długu prawego a sprawiedliwego [...] w nasze pilną potrzebę pożyczanego trzy tysiące złotych [...], którą to sumę [...] ślubujemy pod naszą wiarą krześcijańską bez wszelakich fortelów [oddać do następnego roku]⁵³.

Wwiązanie w dobra Suskich w Stryszowie było potwierdzone wyrokiem sądu grodzkiego oświęcimskiego:

[...] ten to przerzeczony Kasper Suski wyżej mianowany rękojmiom skuteczne wwiązanie i dzierżenie w dobra swe wszystkie dziedziczne i zastawne, to jest w części swoje w Stryszowie dziedziczne, także też w części, które ma w zastawie od urodzonego Sebastiana Pisarzowskiego podsędka [...] w Stryszowie dobrowolnie dał⁵⁴.

Podobny rodzaj zastawu osobistego wiązał od 1582 r. Suskiego z drugim jego zięciem – Bogdanem Leśniowiczem. Pergaminowy dokument z pieczęciami Suskiego, sędziego zatorskiego Piotra Strzały z Sosnowic, pisarza zatorskiego Macieja Lubańskiego, Andrzeja Łagiewnickiego, Hieronima (Jarosza) Strzały z Bęczyna, Jakuba Jordana z Zakliczyna dotyczył długu 3000 złp, który mieli wspólnie do spłacenia Leśniowiczowi i jego żonie Katarzynie z Suskich. Spłata nie nastąpiła – zgodnie z zapisem – do

⁵³ *Ibidem*, s. 791–795.

⁵⁴ *Ibidem*, s. 790–791.

24 sierpnia 1583 r., stąd również dano wwiązanie w dobra Suskich⁵⁵. W 1584 r. Kasper Suski dał w obecności Krzysztofa Niewiarowskiego, Jakuba Pisarzowskiego, Jakuba Jordana, Stanisława Rokowskiego, Jana Jagniątkowskiego, a także woźnego województwa krakowskiego Grzegorza Woretko (Worytko) wwiązanie w swoje dobra w Kleczy dla zięcia Walentego Spadowskiego i jego żony Konstancji z Suskich. Dopuszczenie Spadowskich do dóbr w Kleczy, na których zabezpieczono sumę 3000 złp, polecono doprowadzić do skutku oficjaliście Suskiego w Kleczy – Wojciechowi Skowronkowi. Wówczas też dano wwiązanie w część Suchej i Stryszawy dla Bogdana Leśniowicza i jego żony Katarzyny, zaznaczając, że była to włość „wolna od oprawy małżonki urodzonego Kaspra Suskiego Jadwigi ze Stryszowa”, czyniąc wspomniane wwiązanie „wedle zstępu [umowy] a wiania nań prawa przez urodzonego Kaspra”, który zaczął wówczas chorować i podupadać na zdrowiu⁵⁶.

DOBRA DZIEDZICZNE I DZIERŻAWIONE

W poborze z 1581 r. Kasper Suski został wspomniany jako właściciel dwóch wsi: Suchej i Stryszawy, a także dwóch części wsi w Stryszowie i Kleczy⁵⁷. Już w 1552 r. Kasper wydzierżawił od Michała Brandysa do 1558 r. za sumę 650 złp Tomice i Zawadę (ob. Zawadkę). Mimo 6-letniego kontraktu umowę rozwiązano 5 lipca 1553 r.⁵⁸ We wspomnianym roku „Kasper złotnik krakowski” został odnotowany jeszcze jako dzierżawca Tomic i właściciel Zawady, płacący z każdej z tych wsi podymne od 5 mieszkańców po 10 gr⁵⁹. W 1568 r. przed sądem ziemskim w Zatorze oblatowano dokument sprzedaży z 8 lutego 1554 r. dóbr w Suchej i Stryszawie przez Stanisława Słupskiego Kasprowi Castiglione. Świadcami tego aktu był starosta zatorski, kasztelan radomski i dziedzic Mirowa oraz Spytkowic Mikołaj Myszkowski, a także właściciel Palczowic i Brzeźnicy Jakub Palczowski. Odnotowanemu wówczas jako mieszczanin i złotnik krakowski, z predykatem „sławetny”, Kasprowi Słupski sprzedał wzmiankowane w źródle zagrody i role, folwark, stawy (rybniki), młyny i piły⁶⁰. W 1567 r. w księdze

⁵⁵ List rękojemski był ważny z siedmioma pieczęciami „wedle zwyczaju a prawa śląskiego utwierdzony”, ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/2/6, s. 795–798.

⁵⁶ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/16, s. 1038–1040.

⁵⁷ *Źródła dziejowe*, t. 14, s. 150.

⁵⁸ W akcie występuje Michał Brandys, a nie jak podał Kamiński – Mikołaj, vide: ANK, Księgi grodzkie krakowskie, sygn. 29/5/0/1/68, s. 494, 787, 1642–1645.

⁵⁹ AGAD, ASK, Księstwo oświęcimskie i zatorskie, sygn. 1/7/0/11/193, k. 153.

⁶⁰ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/2/5, s. 389–392.

ziemskiej zatorskiej oblatowano akt sprzedaży Suskiemu dóbr w Świnnej Porębie i Kozieńcu, którego dokonywał Stanisław Rusocki, kwitując odbiór m.in. 700 złp jako ostatniej raty wartości tych majątków⁶¹. W 1570 r. Kasper dał wwiązanie w swoją część Świnnej Poręby i Kozieńca siostrzeńcowi Wawrzyńcowi Zborzyńskiemu, jednak już w następnym roku Wawrzyniec odstąpił „prawo nabyte od Kaspra”, a wspomniane włości wróciły do rąk Suskiego⁶². Ponadto w 1568 r. Suski wziął w zastaw od Krzysztofa Komorowskiego wieś Krzeszów⁶³. W 1570 r. skasowano zapis między Kasprem Suskim a Jakubem Palczowskim. Suski występował wówczas jako wierzyciel, który pożyczył 1700 złp Palczowskiemu, a ten zapisał Suskiemu ową sumę na swych dobrach w Smolicach. Na prośbę Kaspra wspomniany zapis umorzono⁶⁴. W zamian za to Palczowski dał Suskiemu wwiązanie w swoje dobra, pozwalając mu korzystać z nich do Bożego Narodzenia 1571 r.⁶⁵ Suski był również wierzycielem wobec swojego powinowatego Klemensa Brandysa z Radoczy, wspomnianego wyżej męża Szczęsnej ze Słupskich. W 1570 r. odnotowano 400 złp długu Brandysa u Kaspra Suskiego, którą sumę ten pierwszy zobligował się oddać do Bożego Narodzenia 1571 r. W przypadku niewywiązania się z umowy Brandysowie mieli dać Suskiemu wwiązanie w ich wsie – Suski miał wówczas korzystać z nich do momentu wykupienia tych dóbr z dzierżawy⁶⁶.

W 1565 r. właścicielami Kleczy (nierozdzielonej jeszcze na Dolną i Górną) wzmiankowano Mikołaja Brandysa i Stanisława Rusockiego⁶⁷. W 1572 r. Kasper odstąpił swoje części w Kozieńcu i Świnnej Porębie, przejmując w zamian za to część Kleczy od Mikołaja Brandysa⁶⁸. W 1581 r. Kasper zapłacił ze swoich dóbr w Kleczy (najpewniej Górnej) tytułem podatków łącznie 6 złp 20 gr. W sumie tej był podatek od 3 łanów kmiecych (3 złp), od 10 zagrodników z rolami (2 złp), 4 zagrodników bez ról (16 gr), 2 komorników z bydłem (16 gr) i za „koło doroczne” (12 gr), a także 2 gr od komornika bez bydła i 4 gr od rzemieślnika. Istniejący w tej części Kleczy młyn z piłą zniszczyła w latach sześćdziesiątych XVI w. w czasie powodzi woda. Warto nadmienić, że wspomniana suma była najniższą, jaką regulowali posesjonaci z wsi należących do parafii w Kleczy. Ze swojej części Kleczy Rusoccy wypłacili w sumie 9 złp 11 gr, zaś

⁶¹ *Ibidem*, s. 223–227.

⁶² *Ibidem*, s. 519–521, 669–670.

⁶³ A. Kamiński, *Suscy*, 2, s. 18.

⁶⁴ ANKr., KZZ, sygn. 29/2/0/2/5, s. 586–587.

⁶⁵ *Ibidem*, s. 587–589.

⁶⁶ *Ibidem*, s. 590–592.

⁶⁷ AGAD, ASK, sygn. 1/7/0/6/6, k. 338v–339; sygn. 1/7/0/3/114, k. 168v.

⁶⁸ A. Kamiński, *Suscy*, 2, s. 18.

z Łękawicy Krzysztof Niewiarowski oddał 12 złp i 19 gr⁶⁹. Na podstawie obliczonych i przyjętych przez Jarosława Suproniuka mnożników dla poszczególnych grup społecznych we wsiach województwa krakowskiego można szacować, że liczba poddanych Suskiego w Kleczy wynosiła w 1581 r. ok. 135 osób⁷⁰.

Jako właściciel Suchej i Stryszawy (wzmiankowanej jako Strzeżawa, Szrezawa, Strzeszawa; należały obok Zembrzyc i Jaszczurowej do parafii w Zembrzycach) Kasper Suski regulował pobór podatków w 1565 r., płacąc ze Suchej za 3 łany kmieci 2 złp, a od 8 zarębników – 1 złp i 2 gr (łącznie z Suchej 3 złp 2 gr). W Stryszawie opodatkowaniu podlegała jedna rola kmieci (20 gr), 6 zarębników (24 gr) i półłanek sołtysi (10 gr), co w sumie dawało 1 złp 24 gr podatków⁷¹. W 1576 r. z obu tych wsi zapłacono w ramach poboru podatków 6 złp i 20 groszy. Była to opłata od 4 ról kmiecych (2 złp 20 gr), od 14 zarębników (1 złp 26 gr), od połowy łana sołtysiego (10 gr), od młyna (za tzw. koło młynne w dzierżawie rocznej 12 gr), od prowadzonego wyszynku piwa (12 gr) oraz jeden złoty polski od huty szkła (tabela 1)⁷². Zestawiając te dane chociażby z wysokością podatków, które Suski zapłacił wówczas od swojej części Stryszowa, należy zauważyć, że obie wsie Sucha i Stryszawa stanowiły niezbyt dochodową i dopiero rozwijającą się osadniczo posiadłość, bo zapłacił od tamtejszych poddanych taką sumę w ramach poboru, co od posiadanej części Stryszowa⁷³. W 1573 i 1576 r. Kasper Suski uregulował należny pobór od swojej części w Stryszowie, to jest łącznie od 6,5 łanów kmiecych (4 złp 10 gr), a ponadto podatek m.in. od komornika (4 gr), prowadzonego szynku (12 gr), sprzedaży gorzałki (6 gr) czy od prowadzonego młyna dworskiego (12 gr). Ponadto wzmiankowano

⁶⁹ AGAD, ASK, sygn.1/7/0/3/121, k. 292v–293.

⁷⁰ W całym tekście przyjąłem za wspomnianym autorem, że na 1 łanie mieszkało 14 osób, 6 osób stanowiło gospodarstwo młynarskie i tyle samo karczmarzkie, 5 osób gospodarstwo zagrodnicze, 4 osoby gospodarstwo komornicze, a 5 osób wchodziło w skład gospodarstwa rzemieślnika, vide: J. Suproniuk, *Charakter i wielkość osiedli*, w: *Atlas historyczny Polski*, red. S. Trawkowski, M. Wilska, *Województwo krakowskie w drugiej połowie XVI wieku*, red. H. Rutkowski, cz. 2, Warszawa 2008, s. 76; cf. K. Boroda, *Przeszłość i przyszłość przeliczników demograficznych dla XVI-wiecznych źródeł podatkowych*, s. 9–10, https://www.academia.edu/18501362/Przesz%C5%82o%C5%9B%C4%87_i_przysz%C5%82o%C5%9B%C4%87_przelicznik%C3%B3w_demograficznych_dla_XVI_wiecznych_%C5%BAr%C3%B3de-%C5%82_podatkowych [dostęp: 12.04.2023]; idem, *Przeszłość przeliczników demograficznych dla szesnastowiecznych źródeł podatkowych*, „Przeszłość Demograficzna Polski” 2015, 37, 2, s. 27–52.

⁷¹ AGAD, ASK, sygn. 1/7/0/6/6, k. 366–366v.

⁷² AGAD, ASK, sygn. 1/7/0/3/114, k. 175; cf. sygn. 1/7/0/3/117, k. 190.

⁷³ AGAD, ASK, sygn. 1/7/0/6/6, s. 365.

Tabela 1. Wysokość podatków z dóbr dziedzicznych Suskich w Suchej i Stryszawie w latach 1580–1581, 1589 i 1595

Przedmiot opodatkowania	5 VIII 1580 – 27 VI 1581					1589					28 VI 1595				
	Liczba	Wysokość podatku		procent w skali podatku z obu wsi	Liczba	Wysokość podatku		procent w skali podatku z obu wsi	Liczba	Wysokość podatku		procent w skali podatku z obu wsi	Liczba	Wysokość podatku	
		złp	gr			złp	gr			złp	gr			złp	gr
Role (łany)	4	4	0	27,1	4	4	0	28,7	4	4	0	22,3	4	4	0
Zagrodnicy z rolami	14	2	24	18,9	14	2	24	20,1	14	2	24	15,6	14	2	24
Półłanie sołtysie z dziesięciną	0,5	0	15	3,4	0,5	0	15	3,6	0,5	0	15	2,7	0,5	0	15
Młyn sołtysi („koło zakupne”)*	1	0	24	5,4	1	0	24	5,7	1	0	24	4,5	1	0	24
Młyn dworski (młynarz doroczny)**	1	0	12	2,7	1	0	12	2,6	1	0	12	2,2	1	0	12
Kwarta roli (karczmarskiej)	1	0	7,5	1,8	1	0	7,5	1,8	1	0	7,5	1,4	1	0	7,5
Duda	1	0	24	5,4	0	0	0	0	0	0	0	4,5	0	0	0
Komorników z bydłem	5	1	10	9	5	1	10	9,6	5	1	10	7,4	5	1	10
Komorników bez bydła	1	0	2	0,5	1	0	2	0,5	1	0	2	0,4	1	0	2
Rzemieślników	6	0	24	5,4	6	0	24	5,7	6	0	24	4,5	6	0	24
Huta szkła	1	2	0	13,6	1	2	0	14,3	1	2	0	11,1	1	2	0
Tartak („koło traczne”)	2	1	0	6,8	2	1	0	7,2	2	1	0	5,6	2	1	0

Karczmarz bierze piwo pańskie	1	czopowe płacone w mieście***	0	1	czopowe płacone w mieście	0	1	czopowe płacone w mieście	0
Zagrodników, „którzy się nowo sadzą”	16	WOLNIZNA	16	WOLNIZNA	16	3	6	17,8	
SUMA		14	22,5	100	13	28,5	418,5	17	28,5
									538,5

* Młyn dzierzawiony przez sołtysa, vide: A. Wyczański, *Studia nad folwarkiem szlacheckim w Polsce w latach 1500–1580*, Warszawa 1960, s. 133.
** Młynarz z dzierżawą krótkoterminową. Podobnie było z karczmarzami, vide: *ibidem*.
*** W 1578 r. wypalano jeszcze gorzałkę na miejscu, vide: Biblioteka Jagiellońska, sygn. BJ Rkp. 7240 III, nlb.
Źródło: AGAD, ASK, sygn. 1/7/0/3/119, k. 246; sygn.1/7/0/3/121, k. 304v; sygn.1/7/0/3/128, k. 34v; sygn. 1/7/0/6/47, k. 32v; cf. sygn. 1/7/0/3/125, k. 220v–221.

6 stryszowskich zarębników – od każdego płacono po 4 gr. W sumie Kasper zapłacił wówczas ze swojej części Stryszowa 6 złp 20 gr. Drugi dział miał podsędek Sebastian Pisarzowski, który 19 września 1576 r. zapłacił za 14 półrolników i 2 zagrodników łącznie 4 złp 28 gr. Najmniejszą część posiadali w Stryszowie Jan i Katarzyna Jagniątkowscy, którzy tego roku zapłacili podatek od 2 łanów kmiecych, 2 zagrodników i komornika sumę 1 złp 20 gr⁷⁴.

Mimo iż dokumentacja podatkowa okazuje się niejednokrotnie niepełnym materiałem do poznania przeszłości, m.in. z uwagi na to, że nie zawsze odzwierciedla stan faktyczny, wskutek braku archiwaliów okazuje się bezcennym, bo jednym z niewielu źródeł wiedzy. Na podstawie zachowanych rekognicjarzy i rejestrów poborowych można zauważyć następującą po 1576 r. zmianę. W 1581 r. poza tym, że wzrosła wysokość podatku (dla przykładu – od 6,5 łanów w Stryszowie oficjaliści Kaspra wpłacili tytułem podatku 6 złp 15 gr), w wykazie opodatkowanych poddanych z gruntu dziedzicznego Suskiego w Stryszowie (wykres 1) pojawia się zagrodnik czynszowy, 6 zagrodników z rolami, 4 zagrodników bezrolnych, komornik z bydłem, 2 komorników bez bydła, rzemieślnik oraz rzeźnik (tabela 2). Zatem w 1576 r. płacono podatek od co najmniej 131 mieszkańców w części Stryszowa należącej do Suskich, zaś w 1581 r. w tej samej części mieszkało ok. 180 poddanych Suskich spośród wszystkich ok. 348 poddanych dworskich w Stryszowie (wzrost minimum o ok. 39% w stosunku do liczby z 1576 r.; cf. wykres 1)⁷⁵. W 1595 r. nie było już w Stryszowie rzeźnika, jednak zwiększyło się o jednego grono komorników z bydłem (szacowana liczba poddanych Suskich wynosiła tego roku ok. 179 osób). Po śmieci Kaspra liczba poddanych Suskich zmniejszyła się zatem o jednego rzemieślnika – rzeźnika i jego rodzinę (tabela 2)⁷⁶.

W 1589 r. w rejestrach podatków ze Stryszowa część Pisarzowskich była zastawem Kaspra Suskiego, który czerpał z nich profity w zamian za niespłacony dług podsędku Pisarzowskiego⁷⁷. Dnia 28 czerwca i 3 lipca 1595 r. oficjaliści Jadwigi Suskiej i jej syna Adama oraz nieletniego Mikołaja – Stanisław Wiejski i Wojciech Kuczowski (Kuczociowski) – zapłacili

⁷⁴ W 1573 r. Jan Jagniątkowski regulował pobór również z części Pisarzowskiego, tj. od 8 łanów, 5 zagrodników, 2 komorników, w sumie 3 złp 14 gr, AGAD, ASK, sygn. 1/7/0/6/31, k. 45v; sygn. 1/7/0/3/114, k. 174v.

⁷⁵ Ponadto zapewne liczniejsze niż ogólnie przyjęte sześć osób były gospodarstwa młynarzy czy karczmarzy, stąd zaprezentowane dane szacunkowe są minimalne, cf. AGAD, ASK, sygn. 1/7/0/3/114, k. 174v; sygn. 1/7/0/3/121, k. 303–303v; C. Kukło, *Demografia Rzeczypospolitej przedrozbiorowej*, Warszawa 2009, s. 80 i dalej.

⁷⁶ AGAD, ASK, sygn. 1/7/0/6/47, k. 31–31v.

⁷⁷ AGAD, ASK, sygn. 1/7/0/3/128, k. 32v–33v.

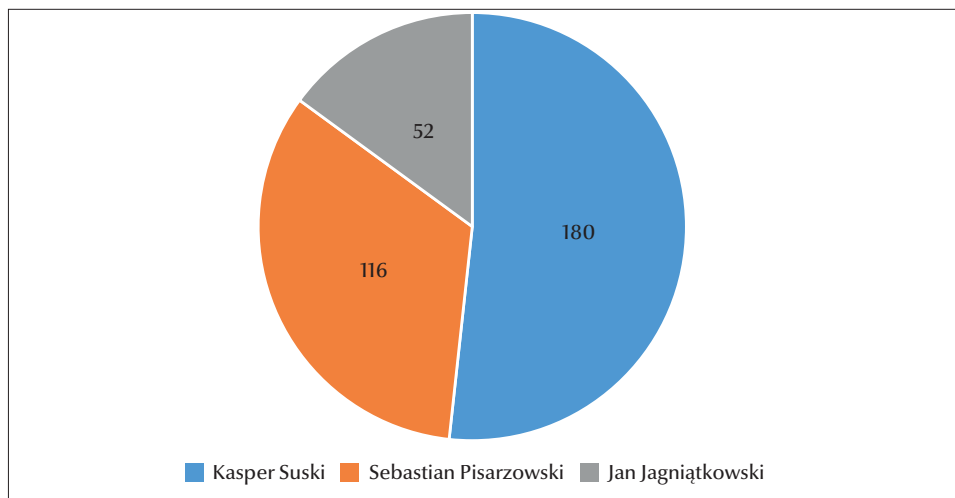
Tabela 2. Wysokość podatków ze wsi Stryków w latach osiemnastych i dziewiętnastych XVI w.

Data uiszczenia podatku		1580–1581, 1583, 1589				1595			
Właściciel	Przedmiot opodatkowania	Liczba	Wysokość podatku		Procent w skali podatku z całej wsi	Liczba	Wysokość podatku		Procent w skali podatku z całej wsi
			złp	gr			złp	gr	
Kasper Suski	Ról kmiecych	6,5	6	15	32,6	6,5	6	15	33,3
	Zagrodnicy czynszowi	1	0	12	2	1	0	12	2
	Zagrodnicy z rolami	6	1	6	6	6	1	6	6,2
	Zagrodnicy bez ról	4	0	16	2,7	4	0	16	2,7
	Komornicy z bydłem	1	0	8	1,4	2	0	16	2,7
	Komornicy bez bydła	2	0	4	0,7	2	0	4	0,7
	Młyn w dzierżawie rocznej („koło doroczne”)	1	0	12	2	1	0	12	2
	Rzemieślnik	1	0	4	0,7	1	0	4	0,7
SUMA	Rzeźnik	1	0	15	2,5	0	0	0	0
	Karczma (piwo z miasta)*	1	czopowe płacone w mieście		0	1	czopowe płacone w mieście		0
Sebastian Pisarzowski			10	2	50,6		9	25	50,3
	Ról kmiecych	6,5	6	15	32,6	6,5	6	15	33,3
	Rzemieślnicy	1	0	4	0,7	0	0	0	0
	Zagrodnicy z rolą	1	0	6	1	1	0	6	1,1
	Zagrodnicy bez ról	3	0	12	2	3	0	12	2
SUMA			7	7	36,4		7	3	36,4

Jagiątkowscy	Ról kmiecych	2	2	0	10,1	2	2	0	10,2
	Zagrodnicy bez ról	3	0	12	2	3	0	12	2
	Rzemieślnik	1	0	4	0,7	1	0	4	0,7
	Komornik bez bydła	1	0	2	0,3	1	0	2	0,4
	SUMA		2	18	13		2	18	13,3
SUMMA SUMMARUM			19	27	100		19	16	100

* W 1578 r. wzmiankowano, że karczmarz sam warzył piwo na miejscu, zaś karczma dzierżawiona w trybie rocznym spustoszała. W związku z tym karczmarz dał w ramach poboru 12 gr jako chałupnik (później wzmiankowany jako zagrodnik czynszowy). W 1578 r. zapłacono ostatni raz z karczmy Suskich podatek od garnca gorzalczanego i szynku gorzałkami. Później płacono czopowe w mieście, gdzie kupowano alkohol, vide: Biblioteka Jagiellońska, sygn. BJ Rkp. 7240 III, brak nr stron (s. 550).

Źródło: AGAD, ASK, sygn.1/7/0/3/121, k. 303–303v; sygn. 1/7/0/3/119, k. 245–246; sygn. 1/7/0/3/125, k. 220; sygn. 1/7/0/3/128, k. 32v–33v; sygn. 1/7/0/6/47, k. 31.

Wykres 1. Szacunkowa liczba poddanych dworskich w Stryszowie Kaspra Suskiego, Sebastiana Pisarzowskiego i Jana Jagniątkowskiego w świetle rejestru poborowego z 1581 r. Źródło: AGAD, ASK, sygn.1/7/0/3/121, k. 303–303v.

nałężne podatki z dóbr w Suchej i Stryszawie oraz z części w Stryszowie i Kleczy. Wówczas uiszczono podatek ze Stryszowa od 13 łanów kmiecy (13 złp), zagrodnika czynszowego (12 gr), 7 zagrodników z rolami (1 złp 12 gr), 7 zagrodników bez ról (28 gr), 2 komorników z bydłem i tyłuż bez bydła (łącznie 20 gr), rzemieślnika (4 gr) i młynarza z dzierżawą roczną (12 gr). Karczmarz Suskich płacił czopowe w mieście. Zatem w sumie uregulowano tytułem podatków z części Suskich 16 złp 28 gr (ok. 290 poddanych), zaś z działu Jagniątkowskich – 2 złp 18 gr (2 role kmiece – 2 złp, 3 zagrodnicy bez ról – 12 gr, rzemieślnik – 4 gr, komornik bez bydła – 2 gr; ok. 52 poddanych), w imieniu których podatki również zapłacił Stanisław Wiejski⁷⁸.

Kasper Suski był posesjonatem, który przyczynił się do kolonizacji wołoskiej w posiadanych przez siebie włościach. Na podstawie rejestrów poborowych podatków można szacować, że społeczność Suchej stanowiło w 1565 r. ok. 82 poddanych Suskiego, zaś Stryszawy ok. 51 poddanych. Blisko dwie dekady później, w 1581 r., w obu wspomnianych wsiach Suskiego było co najmniej 295 poddanych, a zatem liczba ludności Suchej i Stryszawy wzrosła w stosunku do danych z poboru z 1565 r. o blisko 122%. Kasper Suski sprowadził zatem nowych osadników – 16 zagrodników, „którzy się nowo sadzą” (tabela 1). Liczebność ludności objętej w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XVI w. wolnizną można

⁷⁸ AGAD, ASK, sygn. 1/7/0/6/47, k. 31–32v.

zatem szacować na ok. 80 osób⁷⁹. Również w należącej do Suskich części Stryszowa nastąpił wzrost liczby ludności, bo w 1576 r. podatek zapłaciło co najmniej 131 poddanych, zaś w 1581 i 1589 r. liczba ta osiągnęła wysokość 180 osób. Działalność osadniczą Suskiego poświadczają nie tylko rekognicjarze i rejestry poborowe, ale także sprawa z 1579 r. między Piotrem Brandysem, synem Mikołaja, dziedzicem w Kleczy a Suskim. Brandys skarżył się, że Kasper, trzymając w zastawie ojcowiznę Piotra,

poczynił jemu w tej ojczyźnie szkody wielkie, to jest jemu lasy jego własne jodłowe i bukowe i wszelakie pospolite na gruncie przereczonym wsi Kleczy części jego zależałej spustoszył i wyniszczył rąbiąc, Wałachom najmując, kopając i na tych lasach niekiedy zarębniiki niepotrzebne i bardzo niepożyteczne zasadził.

Ponadto Brandys skarżył się na zniszczenie nowych budynków w obrębie folwarku kleteckiego, m.in. dwóch browarków („niżnego” i „wyżnego”), parkanów, „przy rzece nad stawem tamże łąźnie, podle niej tamże słodownie, tamże wozownie, tamże kuchnie, tamże ganki, też stodoły dwie – [każda] o dwu sąsiadkach pobudowane dał porozwalać, a tym wszystkim budowaniu dał pobrać i zwozić na grunt swój do Stryszowa”⁸⁰. Suski miał też pozwolić na zniszczenie domów na rolach kmiecyh, m.in. domu na roli Szczyrkowskiej, stodoły na Zdunkowskiej, a ponadto spustoszyć młyn tracki, karczmy, stawki, sadzawki, szczepniki, ogrody i płoty w obrębie ról kmiecyh⁸¹.

W akcie sprzedaży Suchoj i Stryszawy z 1554 r. nie wspomniano o hucie szkła. Choć wspomniany brak mógł być wynikiem formularza, wielce prawdopodobne jest to, że wówczas jeszcze nie istniała⁸². Jej powstanie z inicjatywy Kaspra Suskiego potwierdza dokumentacja podatkowa. W 1565 r. odnotowano, że pobrano podatki głównie od łąnów kmiecyh i półłanka sołtysiego, a wspomniane w akcie sprzedaży młyny i tartaki (piły) w Suchoj i Stryszawie zniszczyła woda w czasie powodzi

⁷⁹ Cf. C. Kukło, *op. cit.*, s. 80.

⁸⁰ Straty oszacowano na 2500 grzywien monety polskiej, ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/15, s. 19–21.

⁸¹ Na następnych rokach zatorskich Mikołaj Brandys potwierdził, że „przedał [w 1572 r. część Kleczy] temu to Kasprowi Suskiemu [...]. A iż ten to Piotr Brandys ozywa się i pozywanego o jakąś bliskość, a on będąc tam dziedzicem nie zachował synowi swemu ani bratom tam żadnego prawa, jedno tak jako sam dzierżał ze wszystkim prawem temu to Kasprowi Suskiemu puścić...”. Kasper nie miał jednak prawa brać niczego, co byłoby trwale związane z nieruchomością („gwoździem przybite”), ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/15, s. 141–142.

⁸² ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/2/5, s. 389–392.

w latach sześćdziesiątych XVI w. Nie ma mowy o podatku płaconym od huty szkła⁸³. Jedna z pierwszych wzmianek na jej temat pochodzi z 1573 r., kiedy zanotowano, że Kasper uchylał się od płacenia należnego od huty podatku gruntowego: „huta Suskiego na Suchy, której zaprzął, ale sołtys powiedział z Poręby 4 towarzyszków i od pił zaprzął”⁸⁴. Zatem Kasper Suski poza działaniami o charakterze osadniczym zadbał o nowe młyny, tartaki i karczmy, a ponadto założył jedną z pierwszych w powiecie śląskim hutę szkła. Szklane wyroby z huty Suskich były notowane jeszcze w rejestrach cła krakowskiego w 1595 r., zaś sama huta istniała m.in. w 1699 r., kiedy to odebrano z tytułu jej istnienia należny podatek⁸⁵. W 1580 r. wzmiankowano też hutę szkła w Kozińcu, prosperującą jeszcze w XVII w.⁸⁶ Zatem fundacja hut ilustruje postawę Kaspra, który tym samym naśladował swojego przedsiębiorczego ojca Mikołaja, po którym odziedziczył m.in. cegielnię w Dębnikach⁸⁷.

Kasper stanowił elitę majątkową powiatu śląskiego. Na podstawie danych gł. z rejestrów poborowych możliwe jest zaprezentowanie poszczególnych grup majątkowych prywatnych właścicieli dóbr ziemskich w księstwach zatorskim i oświęcimskim. Licząc się z utrudnieniami spowodowanymi m.in. notowaniem przez egzaktorów samych nazwisk naprzemiennie z konkretnymi personaliami podatników, sporządziłem wykres nr 2, przyjmując za kryterium odnotowaną w 1581 r. przy poborze podatku własność – wieś/wsi lub części wsi przypisane do konkretnych przedstawicieli szlachty. Niektóre wątpliwości związane z nieprecyzyjnymi danymi posesjonatów starałem się rozwiązać, odnosząc się do ksiąg ziemskich zatorskich i grodzkich oświęcimskich czy późniejszych/

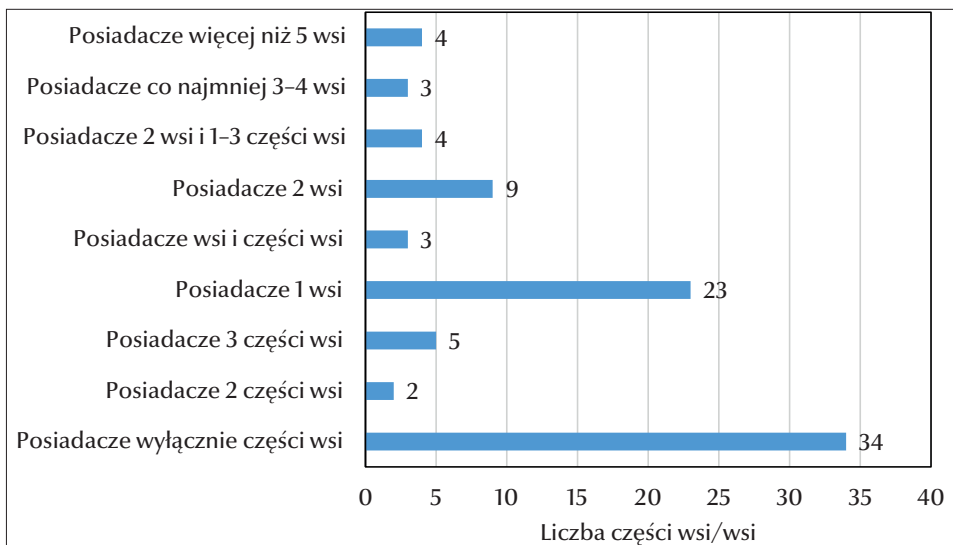
⁸³ AGAD, ASK, sygn. 1/7/0/6/6, s. 366–366v.

⁸⁴ AGAD, ASK, sygn. 1/7/0/6/31, k. 48v.

⁸⁵ Dla kontekstu, ponad 100 lat później – w 1699 r. – uregulowano pobór podatków m.in. od 3 zagród z rolami (6 gr), koła zakupnego i dorocznego (łącznie 36 gr), 5 komorników z bydłem (8 gr), komornika bez bydła (2 gr), 6 rzemieślników (4 gr), od 2 kół trackich (15 gr), dudy (24 gr), 2 towarzyszków (12 gr), od huty szkła (2 złp), a ponadto od posiadanych pól kmiecych (30 gr), co łącznie dawało 23 złp 18 gr, vide: Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu, *Rejestry podatkowe powiatu śląskiego (księstw oświęcimskiego i zatorskiego) z lat 1629, 1684, 1690 i 1699*, sygn. Rps 261/IV, k. 10v; cf. A. Wyrobisz, *Szkło w Polsce od XIV do XVII wieku*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1968, s. 17; J. Laberschek, *Huty szkła w ziemi krakowskiej od XIV do końca XVI w.*, „Teki Krakowskie”, 12 (2000), s. 115–128; J. Suproniuk, *op. cit.*, s. 71.

⁸⁶ AGAD, ASK, sygn. 1/7/0/3/119, k. 250v. Na podstawie inwentarza z 1720 r., wiadomo, że huta w Kozińcu wówczas już nie działała. „Huta. Ta przed kilkudziesięciu lat była w lesie, płacił z niej hutnik [złoty] 3. Teraz jej nie masz, cale zaginęła”, vide AGAD, ASK, sygn. 1/7/0/11/318, k. 191.

⁸⁷ A. Kamiński, *Suscy*, nr 2, s. 18.

Wykres 2. Prywatni posesjonaci dóbr w powiecie śląskim w 1581 r.

Źródło: AGAD, ASK, sygn.1/7/0/3/121; *Źródła dziejowe*, t. 14, *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*, t. 3, *Małopolska*, oprac. A. Pawiński, Warszawa 1886, s. 96-108

wcześniejszych rejestrów poborowych. Na tej podstawie łatwo zauważyć, że w powiecie śląskim dominowała szlachta trzymająca w swoich rękach jedną część wsi (tzw. dział) oraz posiadacze jednej wsi. Kasper Suski należał do grona 11 przedstawicieli szlachty, którzy mieli więcej niż 2 wsie. W liczbie posiadanych w powiecie śląskim wsi wyprzedzali go jedynie przedstawiciele rodziny Myszkowskich, Komorowskich, Gierałtowskich czy stanowiący jego krąg Zygmunt Palczowski oraz Jerzy Strzał⁸⁸.

W 1586 r. schorowany Kasper dał w obecności oficjalistów dworskich Łukasza Ostroszowicza i Sebastiana Grabowskiego intromisję (wwiązanie) swojej żonie Jadwidze ze Słupskich Suskiej do połowy swoich dziedzicznych dóbr w Suchej i Stryszawie, na co zezwolili Bogdan i Katarzyna Leśniowiczowie, którym wcześniej dano wwiązanie w te dobra, a o czym była już mowa. Przy tym Jadwiga została wprowadzona w posiadanie części wsi Stryszów, którą Kasper posiadał po podsędku zatorskim Sebastianie Pisarzowskim, na co zgodzili się Jagniątkowscy jako posesjonaci najmniejszej części w Stryszowie⁸⁹. Kasper, schodząc z tego świata w 1589 r., pozostawił synom Adamowi i Mikołajowi dobra dziedziczne w Suchej, Stryszawie, Błędzonce, Kobylance i Januszowicach, jednak już

⁸⁸ Cf. *Aneks IV. Większa własność szlachecka w 1595 r.*, w: *Atlas historyczny Polski*, red. S. Trawkowski, M. Wilska, *Województwo krakowskie w drugiej połowie XVI wieku*, s. 108-111.

⁸⁹ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/18, s. 267-269.

w 1598 r. stanowiły zastaw dla Mikołaja Komorowskiego za pożyczone Suskim 20 tys. złp⁹⁰. Ponadto własnością Suskich było jeszcze m.in. 13 z 15 łąnów w Stryszowie i część w Kleczy. Prawdopodobnie już Adam Suski sprzedał Janowi Rottermundowi swoją ojcowiznę w Kleczy (Górnej)⁹¹. Jedyną częścią w rękach Mikołaja Suskiego była część Stryszawy, zaś Adam pozostawał dziedzicem Stryszowa, jednak i te sprzedali w pierwszych dekadach XVII w.⁹²

SIEĆ WZAJEMNYCH RELACJI

Suski występował bardzo często jako wierzyciel szlachty z księstw oświęcimskiego i zatorskiego, co skutkowało tym, że w wielu przypadkach stawał się dzierżawcą dóbr, do których dawali mu wwiązanie za dłużeni u niego posesjonaci. W 1571 r. Mikołaj Brandys jako dziedzic części Kleczy i Świnnej Poręby pozwał Kaspra Suskiego i jego poddanych, zabiegając o ukaranie ich za ścięcie dębu granicznego rozdzielającego dobra obu posesjonatów⁹³. Tego samego roku Suski z Brandysem przed sądem grodzkim w Krakowie uczynili zapis m.in. w sprawie długu i dóbr zastawnych w Kozińcu oraz Świnnej Porębie⁹⁴. Ponadto oblatowano w księgach ziemskich zatorskich akt z ksiąg grodzkich krakowskich dotyczący dwóch długów Mikołaja Brandysa względem Kaspra Suskiego, a mianowicie zaległych 1500 i 5000 złp, których niespłacenie miało

⁹⁰ ANK, Archiwum Ordynacji Myszkowskich, sygn. 21/288/0/1/13, s. 59–60, 70–71.

⁹¹ Kamiński podał, że uczynił to Mikołaj Suski, jednak już w latach 1593–1594 podatki regulowali z Kleczy Rottermundowie, zatem najpewniej sprzedał ją w latach dziewięćdziesiątych XVI w. Adam. Uczynił to w imieniu niepełnoletniego Mikołaja, który na przełomie stuleci procesował się o ojcowiznę, roszcząc sobie prawo do pieniędzy ze sprzedaży Kleczy, vide: Biblioteka Jagiellońska, sygn. BJ Rkp. 5043 III, k. 203.

⁹² A. Kamiński, *Suscy*, 2, s. 19.

⁹³ Wówczas też wspomniano, że Suski prowadził w Świnnej Porębie akcję osadniczą i wybudował tam folwark, ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/14, s. 12–13, 47.

⁹⁴ W 1572 r. Brandys pozwał Suskiego przed sąd ziemski w Zatorze, że nie oblatował treści zapisu z ksiąg grodzkich krakowskich do ksiąg ziemskich zatorskich ani „żony [Wawrzyńca Zborzyńskiego – Anny z Palczowskich] do akt ziemskich zatorskich nie postawił”. Na następnych rokach Suski „gotów był wedle zapisu grodzkiego krakowskiego albo umowy między nimi postanowionej, urodzoną Annę Zborzyńską z Palczowic i urodzonym Wawrzyńcem Zborzyńskim małżonkiem jej własnym przed akty niniejszemi postawić ku przyzwoleniu na ten zapis, który jest uczynił z urodzonym Mikołajem Brandysem z Radoczy”, ale Anna była wówczas w połogu, stąd Suski zadeklarował dopełnić tych formalności po jej powrocie do pełni sił, vide: ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/14, s. 300–301, 306–307.

skutkować możliwością wwiązania w dobra Brandysów w Świnnej Porębie i Koziniec⁹⁵. Jak wspominałem, w 1572 r. doszło do odstąpienia przez Brandysów Suskiemu ich części Kleczy (Górnej). Mimo to dziedzic Radoczy i Świnnej Poręby Mikołaj Brandys wraz ze swoją małżonką Anną z Rajskich nadal zaciągali długi u Suskiego, stąd w 1574 r. Brandysowie zostali zmuszeni do przeniesienia sumy 2000 złp na ich dobra w Świnnej Porębie⁹⁶. W 1579 r., przy wyjaśnianiu sprawy używania przez Suskiego części wsi w Kleczy i Świnnej Porębie, zaznaczono, że była na nich suma 5000 złp „utwierdzona około pewnych artykułów puszczenia ku dziedziczeniu części z [tychże wsi]”. Tymczasem Brandys nie chciał wydać „listów dziedzicznych służących na wieś jego Świnną Porębę i Koziniec”⁹⁷. Kasper uzasadniał przy tym, że miał umowę i postanowienie z (wówczas już zmarłym) Stanisławem Rusockim w sprawie kupna części wsi Świnnej Poręby, a ponadto dług u Brandysa, co służyło mu za argument przy potwierdzeniu poniesionych strat wskutek nieopuszczania dworu w Świnnej Porębie przez Brandysów⁹⁸.

Kolejne napięcia między Mikołajem Brandysem a Kasprem Suskim wywoływały niedoprecyzowane w zapisach między nimi kwestie, a także interpretowane na własną korzyść przepisy. W 1575 r. Mikołaj Brandys złożył w Zatorze trzy pozwy na Suskiego, m.in. o niewyprowadzenie się (oryg. nie rumowanie) ze Świnnej Poręby i części Kleczy oraz o „nawiedzenie ludu zbrojne i o zabranie [...] pszenice w Kleczy”. W trakcie kolejnych roków zatorskich Brandys skarżył Suskiego jeszcze o „nie wydanie listów dziedzicznych służących na wieś Świnną Porębę i Koziniec”⁹⁹, z których Suski dalej korzystał tytułem należącego się mu zastawu za pożyczkę Brandysa¹⁰⁰. W latach siedemdziesiątych XVI w. toczył się spór między oboma posesjonatami o to, że Brandys „nie chciał ku budowaniu folwarku albo siedliska we wsi Świnnej Porębie tj. wozić drzewa, krokiew, gontów, tarcic, łat i wszelakiej materii”¹⁰¹. Czasem odwracano ten argument również w drugą stronę, dlatego w 1575 r. Suskiego oskarżono o „nie pomożenie budowania folwarku albo siedliska we wsi Świnnej Porębie” przez Mikołaja Brandysa, a także za „pozamykanie kłódkami spiżarnie, stajnie, piwnicy,

⁹⁵ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/2/5, s. 708–711, 721–722.

⁹⁶ *Ibidem*, s. 786–788.

⁹⁷ Por. *Materyały do dziejów rolnictwa w Polsce w XVI i XVII wieku poprzedzone wiadomością o życiu i pismach Jana Ostroroga wojewody poznańskiego...*, oprac. W. Chomętowski, Warszawa 1876, s. 311.

⁹⁸ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/15, s. 147–151.

⁹⁹ J. Laberschek, *Koziniec*, w: *Słownik*, cz. III, z. 1, s. 92.

¹⁰⁰ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/14, s. 452, 465–468.

¹⁰¹ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/15, s. 147–151.

komnaty, komory”¹⁰². W 1574 r. Mikołaj Brandys oskarżył Suskiego m.in. o „gwałtowne zamknięcie komór w [dworze w] Kleczy”¹⁰³. Jak się okazuje, nie zawsze pretensje składane przez obie strony były zgodne z prawdą, czego dowodem jest zwolnienie Kaspra Suskiego z zarzutów Brandysa, który zabiegał o wymierzenie sprawiedliwości poddanym Suskiego, „którzy mu zawiedli długi niemałe”. Tymczasem Suski udowodnił, że wspomniani ludzie nie byli jego poddanymi¹⁰⁴.

W 1577 r. Kaspra Suskiego zwolniono z zarzutów, które postawili mu Mikołaj i Piotr Brandysowie, a mianowicie o „posiadanie a trzymanie gwałtowne a niesłuszne ojczyzny [Piotra Brandysa] w Kleczy jako o tem pozew pomieniony takse, albo szacunek na 6000 grzywien pieniędzy monety i liczby polskiej” oraz o „porąbanie lasów jodłowych, bukowych i wszelakiego pospolitego drzewa”, co oszacowano na stratę rzędu 500 grzywien. Powodem zwolnienia było to, że „w pozwie powodna strona nie pisała tytuł po łacinie Stephanus Dei gratia Rex Poloniae [tylko] po polsku wedle [...] tutecznego powiatu”¹⁰⁵. Wówczas również Brandysowie zostali z podobnego tytułu zwolnieni z oskarżeń Suskiego co do m.in. zatrzymania gwałtem kleteckiego młyna trackiego, stojącego w części Kaspra (stratę oszacowano na 300 złp), i o kradzież dóbr z kleteckiego dworu, szczególnie tych tzw. „gwoździem przybitych”, stanowiących komponent nieruchomości (szkoda rzędu 200 złp). Ponadto Suski zarzucał Brandysom niedopełnienie wymogów co do spłaty długów zapisanych na ich dobrach, unikanie oblatowania kwitów z ksiąg grodzkich krakowskich do ksiąg ziemskich zatorskich czy o gwałtowne „rozmiotanie i porąbanie i w niwecz obrócenie mostu w Kleczy u dworu”¹⁰⁶. Również Brandysowie mieli w Kasprze dłużnika, który zwlekał im ze spłatą łącznie 80 złp¹⁰⁷. W 1578 r. Suski wystąpił w Zatorze przeciw Mikołajowi Brandysowi, składając wobec niego 9 zarzutów. W pierwszej kolejności oskarżył Brandysa o niedopełnienie warunku oblaty w księgach ziemskich zatorskich umowy co do zastawu 5000 złp na części wsi Kleczy i Świnnej Poręby, która została wpisana do ksiąg grodzkich krakowskich

¹⁰² ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/14, s. 491–493.

¹⁰³ *Ibidem*, s. 349.

¹⁰⁴ *Ibidem*, s. 373.

¹⁰⁵ W księgach ziemskich zatorskich posługiwano się językiem polskim, co było ewenementem w skali Rzeczypospolitej, vide: np. K. Koźbiał, *Starostwo zatorskie. Zarys dziejów do 1772 r.*, Kraków 2000, s. 49–62.

¹⁰⁶ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/14, s. 1035–1045.

¹⁰⁷ *Ibidem*, s. 1070. Wspomniane 80 złp stanowiło zaległość po powinowatym Kaspra – Klemensie Brandysie, mężu siostry żony Suskiego („podług zmowy urodzonego Klimunta Brandysa z Radocze a Wojciecha Struskiego między nimi uczyniony z dawna był miał zapłacić, rachując na ośmdziesiąt złotych”), ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/15, s. 147–151.

na początku 1572 r.¹⁰⁸ Ponadto Brandys niesłusznie rościł sobie prawo do Kleczy Górnej Suskiego, bo ten drugi zakupił ją w 1572 r. Poza tym Suski ustosunkował się do kwestii swoich długów i „niepomoczenia budowania folwarku w Porębie”¹⁰⁹.

W 1579 r. Kasper Suski, zapewne w odpowiedzi na pozew Piotra Brandysa z tego samego roku, pozwał ojca Piotra – Mikołaja Brandysa. Powodem było to, że Brandys nie opuścił po 11 listopada tego roku dworu w Świnnej Porębie. Co więcej, Mikołaj nie uprzątnął swoich rzeczy z dworu i nie opuścił kosztem wierzyciela drugiego domu, co spowodowało, że „ten Kasper Suski nie miał się kędy wejść ani złożyć ani też bydlą wszelakiego nie miał kędy weгнаć ani zawrzeć” i oszacował swoje straty na 1000 grzywien monety polskiej. Odłożono jednak tę sprawę do kolejnego roku, ponieważ Suski zaczął podupadać na zdrowiu, co potwierdził Stanisław Milanowski¹¹⁰. Pogarszający się stan zdrowia Kaspra, a także spłata długów Suskiemu przez Brandysów, poskutkowały tym, że w 1581 r. umorzono wszelkie sprawy między Suskim a Mikołajem i Piotrem Brandysami. „Społecznie między sobą kasują, umarzają i w niwecz obracają wszystko między sobą na wieczne czasy”, w tym również zapis uczyniony na Świnnej Porębie przez Brandysa dla Suskiego w 1572 r.¹¹¹ Na początku lat osiemdziesiątych XVI w. Suski oficjalnie przestał być właścicielem oraz dzierżawcą części wsi Świnnej Poręby i Kozińca.

Najgorzej wyglądały relacje dworu stryszowskiego z barwałdzkim. Spory z właścicielami Barwałdu toczył już teść Kaspra Stanisław Słupski, m.in. w 1569 r. został oskarżony „o gwałtowne wzięcie dwa wołki na jego roli, które wołki chował u siebie przez dwa dni i noc i nie chciał ich puścić”¹¹². Rok później właściciel Barwałdu i Kleczy Rusocki został pozwany przez Słupskiego o kradzież drewna ze stryszowskiego lasu Lipie oraz o „postępek graniczny między wsią Stryszowem i Barwałdem”¹¹³.

¹⁰⁸ Również Suski nie wywiązywał się z obowiązku oblatowania aktów z Krakowa w Zatorze. W 1579 r. Mikołaj Brandys pozwał Suskiego pozwem listownym „o to, iż on mając z nim umowę pewną przyjacielską [...] a koło odstępuku części wsi Kleczy i Świnnej Poręby z zakładem 5000 złp”, powinien tę umowę oblatować m.in. w księgach grodzkich krakowskich, ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/15, s. 17–19.

¹⁰⁹ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/14, s. 1443–1445.

¹¹⁰ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/15, s. 141–142.

¹¹¹ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/2/6, s. 458.

¹¹² ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/13, s. 336. Stanisław Słupski procesował się jeszcze m.in. z Mikołajem Przypkowskim, który w 1542 r. pozwał go o wycięcie drzew stanowiących jego własność. Sprawę jednak odraczano w 1542 i 1543 r., bo Stanisław wymawiał się słabym zdrowiem, vide: ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/1/2, s. 569–571; sygn. 29/2/0/1/4, s. 123–124.

¹¹³ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/13, s. 497.

Również Słupski nie pozostawał dłużny i pustoszył las barwałdzki¹¹⁴, a także zwlekał z ukaraniem swojego oficjalisty za napadnięcie na poddanego Rusockiego – Jana Drozda z Barwałdu Górnego¹¹⁵. Podobnie napięte były relacje Stanisława Słupskiego z właścicielem Łękawicy Michałem Palczowskim, stąd przed sądem ziemskim w Zatorze w 1570 r. posesjonat ze Stryszowa dążył, by zobligowano Palczowskiego „ku przyglądaniu ściany jego ode wsi Łękawicy”, bo poddani łękawscy wkraczali w teren Stryszowa¹¹⁶. Waśnie zakończyło wytyczenie granic między Stryszowem i Barwałdem oraz Łękawicą, rozpatrzenie „postępu granicznego”, a także śmierć Stanisława ok. 1570 r.¹¹⁷ Wówczas jednak wytyczono granice na korzyść Słupskiego, co nie znalazło aprobaty kolejnych właścicieli Barwałdu. Końcem lat siedemdziesiątych XVI w. starano się domknąć spory pomiędzy właścicielami Stryszowa a Rusockimi, wyjaśniając sprawę „ustępku dla Stanisława Słupskiego” z 1570 r., przywracając granicę między tymi wsiami sprzed wspomnianego uchylecia się dziedzica Barwałdu na rzecz Słupskich przy przesunięciu granicy w głąb Barwałdu¹¹⁸.

Nim nastąpiła wyczekiwana zmiana relacji między okolicznymi posesjonatami, lata siedemdziesiąte XVI w. mijały na granicy Stryszowa, Łękawicy i Barwałdu Górnego w atmosferze nieustannych waśni i napięć. W 1577 r. polecono wytyczyć granice między Stryszowem Sebastiana Pisarzowskiego, Katarzyny Jagińtkowskiej i Kaspra Suskiego,

¹¹⁴ Słupski był pozwany przez Stanisława Rusockiego przed sąd ziemski w Zatorze o to, iż „nie wiedząc, którym duchem zwiedziony mocą a gwałtem a upornie porąbał i spustoszył do gruntu las [Rusockiego] własny na gruncie jego własnym barwałdzkim” – Słupski zdewastował las Rusockiego, rzekomo wycinając m.in. 100 urodzajnych dębów, 150 drzew jodłowych „ku budowaniu” i 30 sztuk „drzewa gaikowego”, wiklinowego, „trześnionego” i „innego drzewa pospolitego”. Był to odwet za wycięte przez Rusockiego rzekomo 700 drzew budowlanych, 500 jodłowych i 50 dębów z lasu Lipie. Wówczas też zaznaczono, że poddani Słupskiego – Jan Smągło i Wawrzyniec Górka ze Stryszowa – wypasali bydło na łąkach Barwałdu, stąd leśny z Barwałdu Jan Gołąb chciał zająć zwierzęta, idące w szkodę Rusockim, ale poddani Słupskiego rzucili się do ataku i zabrali bydło. Ponadto Słupski nie chciał ukarać swojego kmiecia Stanisława Smągła ze Stryszowa za występki względem barwałdzkiego kowala Wojciecha Jarząbka (nie podano, co dokładnie zrobił Smągło), vide: *ibidem*, s. 968–973.

¹¹⁵ Oficjalista Słupskiego – niejaki Brykcy – miał zadać trzy rany w głowę Drozdowi. Problem polegał jednak na tym, że Słupski udowodnił, iż nie miał podwładnego o takim nazwisku, stąd właściciela Stryszowa uwolniono od tego zarzutu, vide: *ibidem*, s. 504–505, 578–579.

¹¹⁶ *Ibidem*, s. 497–498.

¹¹⁷ *Ibidem*, s. 893–894, 918–919.

¹¹⁸ W 1578 r. polecono im wytyczyć granice, ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/1/1, s. 740.

a Barwałdem należącym do Bernarda Rusockiego¹¹⁹. Tego też roku został zraniony przez poddanych i sługi Rusockiego woźny województwa krakowskiego Grzegorz Woretko ze Stryszowa (późniejsza wersja tego nazwiska Worytko), „gdy pozwy kładł [Rusockiemu]”. Wskazano na ciele Woretki dwie krwawe rany na nosie (jedna blisko drugiej) i inne trzy na grzbiecie („zdrowiejące”), bowiem poszkodowany dochodził już wówczas do pełni sił. Ponadto w trakcie napaści „stargano jego suknię pod lewą pachą”¹²⁰. W 1576 r. Kasper Suski pozywał Bernarda Rusockiego za to, że „mocą i z gwałtem najechawszy i z poddanemi swemi do lasu jego własnego rzeczonego Lipia porąbał albo porąbać kazał 300 buków urodzajnych i inszego drzewa pospolitego, bardzo wiele tymi buki popsował i ku swemu pożytkowi obrócił”. Łącznie stratę Suskiego oszacowano na 1000 grzywien monety polskiej¹²¹. Również Sebastian Pisarzowski uskarżał się na postawę Rusockiego, bo w 1578 r. złożył w Zatorze skargę na barwałdzkiego posesjonata o kradzież 500 mendli owsa¹²². Ponadto oskarżono Rusockiego o najechanie na las Pisarzowskiego, zwany Lipiem, i kradzież z niego 400 buków, a także poniszczenie przy wywózce mniejszych drzew¹²³. Poza stratą w Lipiu Suski oskarżył Rusockiego o kradzież drewna z lasu na gruncie kleteckim (blisko granicy z Wysoką) oraz lasu w Wysokiej, gdzie skradziono 50 buków i 200 jodeł. Ponadto z pól w Stryszowie skradziono Suskiemu 200 kop pszenicy¹²⁴. Również Kasper dokonywał najazdów ze swoimi poddanymi na las Bernarda Rusockiego, m.in. w 1575 i 1576 r., doprowadzając do rzekomej kradzieży ok. 1000 sztuk drzewa jodłowego (strata szacowana na 600 złp)¹²⁵. W 1579 r. wskutek stanu zdrowia Kaspiera odroczono (dano dylację) w sporze między Suskimi a Bernardem Rusockim. Pośród odroczonych spraw był m.in. pozew o gwałtowne wjechanie w las Suskiego „i pobranie z pnia surowego drzewa jodłowego tysiąc mniej albo więcej” czy o wspomnianą powyżej kradzież drzewa z lasu przy granicy części Suskiego w Kleczy z Wysoką¹²⁶. Tego

¹¹⁹ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/14, s. 1004–1006.

¹²⁰ *Ibidem*, s. 1035–1045.

¹²¹ *Ibidem*, s. 1054.

¹²² Układane w kopy snopy z owsem. W jednym mendlu mieściło się ok. 15–16 snopów, vide: *ibidem*, s. 1134.

¹²³ *Ibidem*.

¹²⁴ *Ibidem*, s. 1138–1139.

¹²⁵ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/1/1, s. 570–571.

¹²⁶ Ponadto pośród odroczonych spraw była ta dotycząca wejścia w szkodę Suskim w Stryszowie i pobranie z tamtejszych pól 200 kop pszenicy (strata rzędu 500 grzywien) oraz kradzieży buków z lasu Lipie, ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/15, s. 157–158.

też roku uregulowano wszystkie wspomniane kwestie między Suskim a Rusockim, zamykając tymczasowo spory¹²⁷.

Niewiele wiadomo o relacjach Kaspra z pozostałymi sąsiadami. Zachowały się głównie nieliczne i dość lakoniczne wzmianki z ksiąg sądowych ziemskich i grodzkich. Prawdopodobnie najmniej napięte były relacje Suskiego z Krzysztofem Niewiarowskim, właścicielem Zembrzyc. Nie oznacza to jednak, że nie utrwały się spory między nimi. W 1577 r. Kasper Suski pozwał Niewiarowskiego za opieszałość w wymierzeniu sprawiedliwości na jego poddanym Błażeju (Błażku) Nodze, który ze współnikami i poddanymi Niewiarowskiego „naszedł gwałtownie na dom urodzonego Kaspra Suskiego na poddanego jego Wojciecha”, przeganiając go i wchodząc w szkodę Suskiemu¹²⁸. W 1588 r. Piotr Strzała jako powód pozwał Sebastiana Pisarzowskiego i Kaspra Suskiego o naruszenie granic jego wsi Dąbrówki i Ostałówki, stąd wytyczono wówczas granice między Stryszowem a wspomnianymi miejscowościami¹²⁹. Poza wymienionymi już Brandysami, Rusockimi i Palczowskimi uchwytymi źródłowo dłużnikiem Kaspra był także wojski oświęcimski Stanisław Inwałdzki, który zalegał Kasprowi ze spłatą 20 złp¹³⁰.

PODSUMOWANIE

Kasper Suski zmarł w pierwszej połowie 1589 r. Księga grodzka oświęcimska, na podstawie której Adam Kamiński podał datę śmierci Kaspra, nie przetrwała do współczesności. U początku lat dziewięćdziesiątych XVI w. nowym właścicielem dóbr Kaspra został jego syn Adam Suski, którego pozwał Jan Koniecki o to, że Adam w 1591 r. „przy zastawie dóbr wsi Stryszowa” zagwarantował korzystanie m.in. z lasów stryszowskich (m.in. rocznie mógł wyciąć 100 sztuk drzewa jodłowego i 20 sztuk buczyny), a w 1593 r. wykazano, że nie wywiązał się z tych zapewnień¹³¹. Choć chorujący Kasper zaczął popadać w kłopoty finansowe, pozostawił po sobie pokaźny majątek, który roztrwonili synowie. Doszło nawet do bratobójczej walki o schedę po rodzicach. W 1599 r. pełnoletni już wówczas Mikołaj Suski domagał się od brata Adama zwrotu

¹²⁷ Dopiero w pierwszej połowie lat osiemdziesiątych XVI w. rozstrzygano sprawę między Rusockim a woźnym Grzegorzem Woretką, ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/15, s. 437–439, 604–605.

¹²⁸ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/14, s. 988–989.

¹²⁹ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/18, s. 287.

¹³⁰ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/15, s. 23.

¹³¹ ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/18, s. 1456–1457.

8000 złotych tytułem spadku po ojcu¹³². Po śmierci matki Jadwigi Suskiej w 1601 r. odbył się nawet pojedynek między braćmi, którzy skoczyli sobie do gardeł o znajdujące się w stryszowskim dworze maternalia¹³³. W 1602 r. Mikołaj złożył pozew przeciwko Adamowi, że brat nie wydał mu dóbr po matce. Pośród mobiliów były chociażby ubrania, m.in. szubka czamletowa (tkanina z sierści koziej) podszyta kunami (wartości 70 złp), szubka sukienka czarna podszyta futrem kuny (60 złp) czy biżuteria: złoty pierścień z rubinem (15 złp), złoty pierścień z diamentem (50 złp) i złoty sygnet (4 czerwone złote). Bracia walczyli też o m.in. 6 cynowych mis, 2 półmiski, puzdro srebrnych łyżek (wartych 40 złp), 2 miedziane kotły czy o 3 małe miedziane kociołki¹³⁴. W 1602 r. Mikołaj ciągle domagał się spłaty, jednak Adam nie zamierzał mu nic oddawać, bo sam oskarżył brata w Oświęcimiu o „szkody ziemskie” wycenione na 20 tysięcy złp¹³⁵.

Mimo relatywnie wielu wzmianek na temat Suskiego i wnikliwego studium Adama Kamińskiego postać mieszczanina oraz złotnika krakowskiego, a przy tym posesjonata Kaspra Castiglione-Suskiego, okazuje się słabo poznaną. Ciągłe tajemnicą pozostaje los jego brata Bernarda, sprawa daty urodzenia Kaspra czy jego konfesji. Tym istotniejsze okazują się podobne studia, bowiem poszerzający się stan wiedzy pozwala stawiać przypuszczenia i wyrabiać ogólny obraz wieku XVI w lokalnych społecznościach, do których za sprawą ludzi pokroju krakowskiego mieszczanina o włoskich korzeniach Kaspra docierały renesansowe mody i wzorce myślowe, a także nurty reformacyjne.

REFERENCES (BIBLIOGRAFIA)

Archival sources (Źródła archiwalne)

Archiwum Główne Akt Dawnych:

Archiwum Skarbu Koronnego, sygn. 1/7/0/6/6, /7/0/3/63, 1/7/0/3/97, 1/7/0/3/114, 1/7/0/3/117, 1/7/0/3/119, 1/7/0/3/121, 1/7/0/3/125, 1/7/0/3/128, 11/7/0/6/31, 1/7/0/6/47, 1/7/0/11/318.

¹³² ANK, Księgi grodzkie oświęcimskie [dalej: KGO], sygn. 29/6/0/1/39, nr 1043.

¹³³ Adam zwlekał z wypłatą Mikołajowi dóbr po matce, co było powodem kolejnych rozpraw między braćmi przed sądem ziemskim w Zatorze, ANK, KZZ, sygn. 29/2/0/4/21, s. 51–53, 514–516.

¹³⁴ *Ibidem*, s. 514–516. Warto nadmienić także, że Mikołaj Suski udzielił pożyczki 2000 złp „hetmanowi państwa bielskiego” Wacławowi Przyszowskiemu i jego żonie Annie z Porębskich, którzy w ramach jej spłaty oddali Suskiemu w dzierżawę wieś Borek. Stąd od ok. 1606 r. Mikołaj tytułował się także dzierżawcą Borku, vide: ANK, KZZ, *Decreta 1608–1610*, sygn. 29/2/0/4/23, s. 485–486, 1141–1142.

¹³⁵ ANK, KGO, sygn. 29/6/0/1/42, s. 105–107, 109–110; sygn. 29/6/0/1/41, s. 101, 159, 307.

Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie:

sygn. AV Cap 17.

Archiwum Kapituły Katedralnej w Krakowie:

sygn. Reg. C6, Reg. C7.

Archiwum Narodowe w Krakowie:

Akta miasta Krakowa, sygn. 29/33/0/1.1.1/13, 29/33/0/1.4.8/756.

Archiwum Ordynacji Myszkowskich, sygn. 21/288/0/1/13.

Księgi grodzkie krakowskie, sygn. 29/5/0/1/68.

Księgi grodzkie oświęcimskie, sygn. 29/6/0/1/39, 29/6/0/1/41, 29/6/0/1/42.

Księgi ziemskie krakowskie, sygn. 29/1/0/1.1/36.

Księgi ziemskie zatorskie, sygn. 29/2/0/1/1–29/2/0/1/4, 29/2/0/2/5, 29/2/0/2/6, 29/2/0/4/13–29/2/0/4/16, 29/2/0/4/18, 29/2/0/4/19, 29/2/0/4/21, 29/2/0/4/23.

Biblioteka Jagiellońska:

sygn. BJ Rkp. 5043 III, BJ Rkp. 7240 III.

Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu:

sygn. Rps 261/IV.

Printed sources (Źródła drukowane)

Album armorum Nobilium Regni Poloniae XV–XVIII saec. Herby nobilitacji i indygenatów XV–XVIII w., oprac. B. Trelińska, Lublin 2001.

Księga przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie 1507–1572, wyd. A. Kiełbicka, Z. Wojaś, Kraków 1993.

Materyały do dziejów rolnictwa w Polsce w XVI i XVII wieku poprzedzone wiadomością o życiu i pismach Jana Ostroroga wojewody poznańskiego..., oprac. W. Chomętowski, Warszawa 1876.

Źródła dziejowe, t. 14, *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*, t. 3, *Małopolska*, oprac. A. Pawiński, Warszawa 1886.

Źródła do historii sztuki i cywilizacji w Polsce, t. 1, *Rachunki dworu królewskiego 1544–1567*, oprac. i wyd. A. Chmiel, Kraków 1911.

Źródła do historii sztuki i cywilizacji w Polsce, t. 5, z. 3, *Cracovia artificum 1501–1550*, oprac. J. Ptaśnik, red. M. Friedberg, Kraków 1948.

Studies (Opracowania)

Bartoszewicz J., *Pogląd na stosunki Polski z Turcją i Tatarami*, Warszawa 1858.

Boroda K., *Przeszłość i przyszłość przeliczników demograficznych dla XVI-wiecznych źródeł podatkowych*, https://www.academia.edu/18501362/Przesz%C5%82o%C5%9B%C4%87_i_przysz%C5%82o%C5%9B%C4%87_przelicznik%C3%B3w_demograficznych_dla_XVI_wiecznych_%C5%BAr%C3%B3de%C5%82_podatkowych [dostęp: 12.04.2023].

Boroda K., *Przeszłość przeliczników demograficznych dla szesnastowiecznych źródeł podatkowych*, „Przeszłość Demograficzna Polski” 2015, 37, 2.

Graff T., Wołyniec B., Wróbel E.E., *Mikołaj Zebrzydowski 1553–1620. Szkic biograficzny*, Kraków 2020.

Herbarz polski Kaspra Niesieckiego S.J. powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopismów, dowodów urzędowych, t. 8, wyd. J. N. Bobrowicz, Lipsk 1841.

Horwat J., *Książęta górnośląscy z dynastii Piastów. Uwagi i uzupełnienia genealogiczne*, Ruda Śląska 2005.

Kamiński A., *Castiglione Mikołaj (zm. 1545)*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 3, Kraków 1937.

Kamiński A., *Suscy h. Saszor (Orla) w XVI i XVII wieku*, „Miesięcznik Heraldyczny” 1935, 14, 1.

- Kamiński A., *Suscy h. Saszor (Orla) w XVI i XVII wieku*, „Miesięcznik Heraldyczny” 1935, 14, 2.
- Koźbiał K., *Starostwo zatorskie. Zarys dziejów do 1772 r.*, Kraków 2000.
- Kukło C., *Demografia Rzeczypospolitej przedrozbiorowej*, Warszawa 2009.
- Laberschek J., *Huty szkła w ziemi krakowskiej od XIV do końca XVI w.*, „Teki Krakowskie” 2000, 12.
- Laberschek J., Koziniec, w: *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. III, z. 1, oprac. W. Bukowski et al., red. F. Sikora, Kraków 1994.
- Laberschek J., Krzeczów, w: *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. III, z. 1, oprac. W. Bukowski et al., red. F. Sikora, Kraków 1994.
- Lepszy L., *Przemysł złotniczy w Polsce*, Kraków 1933.
- Leśniak F., *Urzędnicy i personel pomocniczy w wielkorządach krakowskich w okresie nowożytnym*, Kraków 2020.
- Nieznana szlachta polska i jej herby, oprac. W. Wittyg, Kraków 1908.
- Noga Z., *W okresie przedrozbiorowym*, w: *Sucha Beskidzka*, red. J. Hampel, F. Kiryk, Kraków 1998.
- Pietrusiński J., *Złotnicy krakowscy XIV–XVI wieku i ich cech*, Warszawa 2000.
- Prokop K., *Księstwa oświęcimskie i zatorskie wobec Korony Polskiej w latach 1438–1513. Dzieje polityczne*, Kraków 2002.
- Ptaśnik J., *Gli Italiani a Cracovia dal XVI secolo al XVIII*, Rzym 1909.
- Suproniuk J., *Charakter i wielkość osiedli*, w: *Atlas historyczny Polski*, red. S. Trawkowski, M. Wilska, *Województwo krakowskie w drugiej połowie XVI wieku*, red. H. Rutkowski, cz. II, Warszawa 2008.
- Szady B., *Upadek parafii w Chorupniku. Przyczynek do dziejów reformacji w Polsce*, „Roczniki Humanistyczne” 2013, 61, 2.
- Tygielski W., *Włosi w Polsce. Utracona szansa na modernizację*, Warszawa 2005.
- Urban W., *Chłopi wobec reformacji w Małopolsce w drugiej połowie XVI w.*, Kraków 1959.
- Uruski S., *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. 1, Warszawa 1904.
- Wyczański A., *Studia nad folwarkiem szlacheckim w Polsce w latach 1500–1580*, Warszawa 1960.
- Wyrobisz A., *Szkoło w Polsce od XIV do XVII wieku*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1968.

NOTA O AUTORZE

Mirosław Płonka – doktor nauk humanistycznych w dyscyplinie historia; adiunkt w Instytucie Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie; historyk sztuki (absolwent IHS UJ) i teatrolog (Katedra Performatyki Przedstawień UJ); sekretarz „Rocznika Krakowskiego”.

ABOUT THE AUTHOR

Mirosław Płonka – PhD; assistant professor at the Institute of History and Archival Studies of the University of the National Education Commission in Krakow; art historian (graduate of the IHS UJ) and theatre scholar (Chair of Performing Arts at the Jagiellonian University); secretary of the „Rocznik Krakowski”.